

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra jihoslovanských a balkanistických studií

Bakalářská práce

Tănase Mihaela

Kondicionál v rumunštině ve světle paralelního korpusu

The conditional in Romanian in the light of a parallel corpus

Praha 2024

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Jarmila Horáková, Ph.D.

Na tomto místě bych ráda poděkovala především rodině a přítelovi za jejich podporu a trpělivost. Dále za cenné rady vedoucí práce, Mgr. et Mgr. Jarmile Horákové, Ph.D., za konzultace Mgr. Orkidě Backus Borshi, Ph.D., a za pečlivou korekturu Bc. Gabriele Řepové.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

ABSTRAKT

Cílem práce je zpracovat slovesný způsob kondicionál v rumunštině a v češtině ve světle paralelního korpusu InterCorp. V teoretické části je definován kondicionál v rumunštině a kondicionál v češtině s využitím klíčových pramenů z rumunské a české gramatiky a učebnic rumunštiny a češtiny. Detailní a komplexní teorie definuje parametry pro korpusovou analýzu, v níž jsou zkoumány frekvenční hodnoty, rozložení korpusů, konkurence kondicionálu přítomného a kondicionálu minulého, a také rumunské ekvivalenty českému kondicionálu.

V empirické části práce je kondicionál podroben analýze na základě lingvistického materiálu získaného z paralelního korpusu InterCorp. Jednotlivé rozdíly, shodné jevy, výsledky teoretické či praktické analýzy jsou ilustrovány pomocí grafických nástrojů, jakými jsou tabulky, grafy a obrázky.

Klíčová slova: čeština, kondicionál, korpusová analýza, paralelní lingvistický korpus, rumunština.

ABSTRACT

The aim of this thesis is to examine the conditional verb form in Romanian and Czech through the lens of the InterCorp parallel corpus. In the theoretical section, the conditional mood in Romanian and Czech is defined using key sources from Romanian and Czech grammars and language textbooks. A detailed and comprehensive theory outlines the parameters for corpus analysis, which investigates frequency values, corpus distribution, the competition between present and past conditional forms, and the Romanian equivalents of the Czech conditional.

In the empirical section, the conditional mood undergoes analysis based on linguistic material obtained from the parallel corpus InterCorp. Individual differences, common phenomena, and results of theoretical or practical analysis are illustrated using graphical tools such as tables, graphs, and images.

Key words: conditional mood, corpus analysis, Czech, parallel linguistic corpus, Romanian.

ABSTRACT

Scopul acestei lucrări este de a examina modul condițional în limba română și în limba cehă în cadrul corpusului paralel InterCorp. Secțiunea teoretică definește modul condițional în limba română și cehă folosind surse de încredere din cărți de gramatică românească și cehă și manuale de limba română și cehă. O teorie detaliată și cuprinzătoare stabilește parametri pentru analiza corpusului, în care investigăm valorile de frecvență, distribuțiile corpusului, concurența dintre condiționalul prezent și condiționalul perfect, precum și echivalentele din limba română a condiționalului prezent din limba cehă.

În secțiunea empirică, modul condițional este supus analizei pe baza materialului lingvistic obținut din corpusul paralel InterCorp. Diferențele individuale, fenomenele comune și rezultatele analizei teoretice sau practice sunt ilustrate folosind instrumente grafice precum tabele, grafice și imagini.

Cuvinte cheie: analiză de corpus, cehă, corpus lingvistic paralel, modul condițional, română.

OBSAH

Úvod.....	8
1 METODOLOGIE A CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÝCH JAZYKŮ.....	10
1.1 Materiál a úvodní slovo ke korpusům InterCorp	11
1.2 Základní popis rumunštiny a češtiny.....	12
1.3 Kategorie sloves a slovesného způsobu v rumunštině a v češtině	14
1.3.1 Slovesa.....	14
1.3.2 Slovesný způsob.....	16
2 KONDICIONÁL.....	19
2.1 Kondicionál v rumunštině.....	19
2.1.1 Morfologie (přítomný, minulý).....	19
2.1.2 Funkce a užití.....	22
2.1.3 Shrnutí kondicionálu v rumunštině	27
2.2 Kondicionál v češtině	28
2.2.1 Morfologie (přítomný a minulý kondicionál).....	28
2.2.2 Funkce a užití kondicionálu.....	30
2.2.3 Shrnutí kondicionálu v češtině.....	34
2.3 Shrnutí kondicionálu v rumunštině a v češtině	34
3 PRAKTICKÁ ČÁST.....	39
3.1 Charakteristika korpusů InterCorp	39
3.2 Kondicionál minulý a přítomný	45
3.3 Core analýza: slovesné způsoby, užití	48
3.3.1 Postup.....	49
3.3.2 Kvantitativní analýza.....	50
3.3.3 Kvalitativní analýza	51
3.3.4 Výsledky.....	54
Závěr	55
Bibliography	57
Seznam tabulek.....	61
Seznam grafů	61
Seznam obrázků.....	61
Přílohy.....	62

Seznam zkratek

ad.	a další
apod.	a podobně
ARF	absolutní frekvence
atd.	a tak dále
CS	čeština
F	budoucí čas
GE	gerundium
I	infinitiv
i. p. m.	relativní frekvence
IK	indikativ
INF	infinitiv
K	kondicionál
KA	kondicionálový auxiliár
KJ	konjunktiv
KM	kondicionál minulý
KP	kondicionál přítomný
např.	například
P	minulý čas
Pl	plurál
Pa	participium
PRE	přítomný čas
PZ	prezuntiv
resp.	respektive
RO	rumunština
S	singulár
srov.	srovnej
SVO	subjekt – verbum – objekt (podnět, přísudek, předmět)
tj.	to je
tzv.	takzvaný
vs	versus

ÚVOD

Struktura a použití kondicionálu v češtině a rumunštině vykazuje významné podobnosti i rozdíly, které vycházejí jak z jejich gramatických systémů, tak z kulturně-lingvistických kontextů obou jazyků. Tyto rozdíly a podobnosti lze analyzovat na úrovni morfologické, syntaktické a pragmatické. Na základě našich znalostí obou jazyků, stanovujeme v rámci této práce následující hlavní hypotézy:

- 1) V češtině a v rumunštině je kondicionál široce využíván a vykazuje morfologické podobnosti, včetně dvou forem kondicionálu a analytického způsobu tvoření;
- 2) V obou jazycích najdeme konkurenci mezi kondicionálem přítomným a kondicionálem minulým. V rumunštině využíváme kondicionál minulý více, než ho využíváme v češtině;
- 3) Oproti češtině, rumunština disponuje více slovesnými způsoby. Českému kondicionálu budou v rumunštině odpovídat i jiné slovesné způsoby.

Cílem práce je zpracovat kondicionál v rumunštině a v češtině ve světle paralelního korpusu InterCorp, a to v rámci komplexní teoretické a praktické analýzy. Svůj výzkum zakládáme na detailní a logické hierarchii gramatických vztahů a struktur. K charakteristice kondicionálu přistupujeme po představení kategorie sloves a slovesného způsobu.

Dosud se problematikou kondicionálu na půdě Filozofické fakulty Univerzity Karlovy zabýval pouze Ivo Valenta v roce 1956 ve své diplomové práci *Užívání způsobů v rumunštině*. Jeho práce obsahuje výklad více slovesných způsobů v rumunštině a uvádí příklady z beletristických textů. Věříme, že touto bakalářskou prací rozšířujeme téma kondicionálu jak o komparativní perspektivu vůči češtině, tak i o moderní korpusovou analýzu, díky níž lze dosáhnout empirických závěrů.

Použitím lingvistických korpusů, s jejichž pomocí získáváme statistická data, si klademe za cíl šířit osvětu o daných nástrojích a pobízet budoucí studenty rumunistiky a balkanistiky, a také stávající odborníky těchto oborů, k jejich širšímu užívání. Věříme, že korpusová lingvistika může přispět i k rozvoji moderních technologií v několika oblastech: vývoj a trénink jazykových modelů, zlepšení strojového překladu, sentimentální analýza textu a zlepšení jazykových asistentů. Motivací ke zvolení tohoto směru výzkumu posloužil zájem autorky o korpusovou lingvistiku a s tím spojené komplexní problémy a nutnost kreativních řešení.

V teoretické části charakterizujeme kondicionál v rumunštině a kondicionál v češtině s využitím klíčových pramenů z rumunské a české gramatiky a učebnic rumunštiny a češtiny. Detailní charakteristiku tvoříme na základě důkladné analýzy teoretických zdrojů, a stěžejní informace prezentujeme čtenáři pomocí různých grafických nástrojů. V praktické části práce je kondicionál podroben komplexní analýze na základě lingvistického materiálu získaného z paralelního korpusu InterCorp. Cílem je prozkoumat frekvenci výskytu tohoto slovesného způsobu v rumunštině a v češtině, dále rozhodnout o konkurenci mezi kondicionálem přítomným a minulým, zkoumat rumunské ekvivalenty k českému kondicionálu a celkově najít shodné a rozdílné jevy ve zkoumaných jazycích.

1 METODOLOGIE A CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÝCH JAZYKŮ

Cílem této práce je analýza kondicionálu v rumunštině a češtině prostřednictvím paralelního korpusu InterCorp. Dále představujeme čtenáři její strukturu a uvádíme další doplňující informace, důležité pro orientaci čtenáře.

Práce je rozdělena do několika klíčových kapitol, které postupně rozebírají teoretické aspekty obou jazyků, jejich dílčí kategorie a specifika kondicionálu z hlediska morfologie a užití. V přímé návaznosti na teoretické informace a závěry, na jejichž základě si určujeme i klíčové parametry pro další práci, pokračujeme v praktické části korpusovou analýzou. S její pomocí porovnáваме kondicionál v rumunštině a v češtině, a potvrzujeme či vyvracíme hypotézy, které jsme stanovili v Úvodu této práce.

V úvodní části o charakteristice rumunštiny a češtiny zaměřujeme svou pozornost na morfologii, syntax a fonologii obou jazyků s cílem poskytnout čtenáři nezbytný kontext pro další kapitoly. Následující podkapitola se věnuje kategoriím sloves a slovesného způsobu v rumunštině a češtině. Cílem této podkapitoly je poskytnout čtenáři přehlednou komparaci rozdílů a podobností mezi oběma jazyky v oblasti verbálních kategorií, jenž má posloužit jako základ pro pozdější analýzu kondicionálu.

Stěžejní část této práce tvoří podrobná kapitola pojednávající o kondicionálu v obou jazycích. Obsahuje detailní teoretickou charakteristiku morfologie a užití, praktické příklady kondicionálu v různých kontextech. Jednotlivé rozdílné či shodné jevy jsou ilustrovány pomocí tabulek a typografických označení. Závěrem bude čtenáři představena shrnující podkapitola kondicionálu ve zkoumaných jazycích.

Praktickou část rovněž rozdělujeme do podkapitol na základě cílů a hypotéz stanovených v teoretické části. Nejdříve charakterizujeme korpusy InterCorp16 – Romanian a InterCorp16 – Czech, a seznamujeme čtenáře detailněji s metodami použitými při analýze, a to pomocí tabulek a slovního komentáře. Dále se věnujeme kondicionálu přítomnému a kondicionálu minulému (perfektum). V další podkapitole zkouáme, zda kondicionálu v češtině odpovídají jiné slovesné způsoby. Pracujeme jak s korpusovými, tak i s excelovými nástroji. K tomu dále používáme statistické metody pro analýzu dat z korpusu InterCorp a výsledky vizualizujeme pomocí tabulek a grafů.

1.1 Materiál a úvodní slovo ke korpusům InterCorp

Než přistoupíme k obecné charakteristice zkoumaných jazyků, v rámci metodologie považujeme za nutné definovat paralelní korpus a s tím spojenou problematiku. V této práci pracujeme s paralelním korpusem InterCorp. Nádvorníková definuje paralelní korpus jako databázi digitálně zpracovaných textů originálů a jejich odpovídajících překladů, které jsou často zarovnané na úrovni vět. (Nádvorníková, 2013) Dle Václava Cvrčka cílem paralelních korpusů je aplikovat metodologii korpusové lingvistiky na kontrastivní výzkum. Uživatelé mohou prohledávat korpus v různých jazycích a sledovat překladová řešení, zjišťovat jejich četnost a kontext. (Cvrček, 2017) S paralelními korpusy InterCorp pracujeme v rozhraní KonTextu. Jedná se o webovou aplikaci, jež zpřístupňuje korpus Českého národního korpusu a umožňuje práci s nimi.¹

Při práci s jazykovými korpusy musíme brát ohled i na některé negativní aspekty, například, do jaké míry korpus odpovídá jazyku, přesněji řečeno, do jaké míry odpovídá poměru mezi jazykem mluveným a psaným. (Šulc, 2001) Daný poměr ovlivňuje fakt, že paralelní korpus InterCorp obsahuje zpravidla pouze psaný jazyk, což značně omezuje aplikaci výsledků výzkumu na celý jazyk. (Šulc, 2001) Dalším aspektem je objem a obsah korpusu a jeho reprezentativnost pro dané účely. Dle Šulce je dnes standardní velikost korpusu stanovena na 100 milionů slovních výskytů, přičemž InterCorp daný standart výrazně překračuje. A navíc určité omezení lze shledat například v jasné kategorizaci textů obsažených v korpusu. Dále jsou korpusy Českého národního korpusu převážně referenční, zatímco InterCorp je nereferenční a průběžně se aktualizuje. (Stehlíková, 2013) Tento fakt může způsobit určité nepravidelnosti a neaktuální výsledky po nějaké době. Nakonec je třeba brát v úvahu specifika překladového jazyka a individuální přístup překladatelů.

Nicméně věříme, že navzdory zmíněným omezením, metodologický postup, jenž byl zde popsán, umožňuje provést detailní analýzu kondicionálu v rumunštině a češtině a poskytnout komplexní pohled na tuto verbální kategorii ve světle paralelního korpusu InterCorp.

¹ Více viz <https://wiki.korpus.cz/doku.php/manualy:kontext:index>

1.2 Základní popis rumunštiny a češtiny

Následující podkapitoly tvoří rámec teoretické části. Jejich cílem je poskytnout čtenáři obecnou charakteristiku, dále představit kategorie sloves a slovesného způsobu v obou jazycích. Představené informace budeme dále používat k detailní charakteristice samotného kondicionálu a následně k vytvoření vhodných parametrů pro korpusovou analýzu v praktické části.

Tato práce je zaměřena na dva jazyky – rumunštinu a češtinu. Z hlediska genealogické klasifikace² tyto jazyky patří k indoevropské jazykové rodině – románský jazyk zastoupený rumunštinou a slovanský jazyk zastoupený češtinou. Tyto jazyky se mohou lišit v mnoha lingvistických disciplínách, například v gramatice, fonetice a fonologii a samozřejmě ve slovní zásobě, které lze zkoumat z hlediska lingvistické typologie³ či z pohledu genealogie. V rámci této podkapitoly představujeme zkoumané jazyky z obou pohledů, jelikož se domníváme, že genealogický přístup nám pomáhá pochopit historické souvislosti a vývoj jazyků, zatímco lingvistická typologie nám umožňuje porozumět strukturálním a funkčním vlastnostem jazyků napříč různými jazykovými rodinami.

Románský jazyk, zastoupený rumunštinou, a slovanský jazyk, zastoupený češtinou, se liší ve svém původu a vývoji. Románské jazyky, někdy označované jako novolatinské, jsou deriváty vulgární latiny, kterou mluvili legiónáři, kolonizátoři a obchodníci Římské říše, a liší se od klasické latiny v mnoha rovinách. (Dočkalová, 2012) Slovanskými jazyky se rozumí skupina geneticky spjatých jazyků užívaných primárně v oblasti střední a východní Evropy a sekundárně v severní Asii.

Rozlišujeme dvě grafická znázornění mluvené podoby slovanských jazyků – *azbuku*⁴ (cyrilice) a *latinku*⁵. Stejně jako rumunština i čeština využívá latinku neboli latinské písmo, tj. takové písmo, které vzešlo z původního abecedního písma určeného pro zápis latiny. (Blažek, 2017)

² Genealogický přístup se zaměřuje na historické a genetické vztahy mezi jazyky. Cílem tohoto přístupu je zjistit, jak jsou jazyky navzájem příbuzné, tedy, jaké jsou jejich společní předchůdci, a jak se vyvíjely v čase.

³ Lingvistická typologie se zabývá klasifikací jazyků na základě jejich strukturálních a funkčních vlastností, nezávisle na jejich genealogických vztazích. Cílem tohoto přístupu je identifikovat univerzální rysy jazyků a typologické vzorce, které mohou existovat napříč různými jazyky bez ohledu na jejich původ.

⁴ Užívaná původními praslovanskými Slovany (Bulhaři, Bělorusové, Makedonci, Rusové, Srbové a Ukrajinci).

⁵ Užívaná původními římsko-katolickými Slovany.

Zařazení určitého jazyka do konkrétní typologie je poněkud problematické, jelikož žádný jazyk není v tomto ohledu absolutní. Na základě deduktivního uvažování lze posoudit, zda konkrétní jazyk spadá do toho či onoho typu, přičemž každý jazyk je blíže nebo dále od charakteristik ideálního typu. V případě rumunštiny můžeme mluvit jako o jazyku syntetickém a flektivním s velkým množstvím analytických prvků, a to z následujících důvodů: bohatý systém deklinací a konjugací, určitý člen (flektivnost); a zároveň používání předložek a pomocných sloves při tvorbě různých slovesných způsobů, neurčitý člen, základní slovosled SVO (analytičnost). Oproti tomu lze češtinu charakterizovat jako převážně jazyk syntetického (flektivního) typu díky širokému uplatnění tohoto principu při ohýbání podstatných a přídavných jmen, zájmen a číslovek. Dále díky bohatému systému sedmi pádů a skloňování sloves a vyjádření slovesného vidu (koupit/kupovat – a cumpăra). Avšak i v češtině nacházíme analytické prvky, a to například u tvorby minulého času. A dále analytičnost spatřujeme v relativně pevném slovosledu, podobně jako v rumunštině, a tedy SVO (subjekt – sloveso – předmět).

Jazyková typologie zkoumaných jazyků může do jisté míry ovlivňovat tvoření kondicionálu. Nicméně se domníváme, že klasifikace jazyků dle typologie není absolutní a konkrétní jazyk může vykazovat jak syntetické, tak analytické rysy, a tudíž se hodí zkoumat kondicionál spíše na úrovni morfologicko-gramatických prostředků. Kondicionál v češtině tvoříme pomocí auxiliárního slovesa *být* (analytičnost) a přičestí minulého dle rodu a čísla (syntetičnost). Kondicionál v rumunštině tvoříme pomocí auxiliárního slovesa *a vrea* (analytičnost) a slovesného infinitivu. Na základě představených informací můžeme říci, že kondicionál v rumunštině patří mezi analytické struktury, zatímco v češtině jeví kondicionál jak syntetické, tak i analytické rysy.

V závěru lze dojít k následujícímu. Dnešní rumunština vznikla na základě vulgární latiny v souvislosti s historickými dějinami. Řadíme ji do románské jazykové rodiny. Byla značně poznamenána slovanským vlivem na základě blízkého soužití se Slovany. Čeština patří do západoslovanské skupiny slovanské jazykové rodiny a jejím prajazykem je praslovanština. Na základě odlišných jazykových rodin, do kterých řadíme rumunštinu a češtinu, a také prizmatu jazykové typologie se tyto jazyky budou lišit v oblastech lexika, syntaxe a gramatiky.

V této práci věnujeme pozornost kategoriím sloves a slovesnému způsobu. Cílem těchto podkapitol je přiblížit čtenáři shodné a rozdílné jevy v těchto jazycích. Informace uvedené

v těchto podkapitolách poslouží jako pomůcka pro korpusovou analýzu kondicionálu jako celku jak v rumunštině, tak v češtině, a také pro analýzu dílčích aspektů.

Zpracováním následujících podkapitol navazujeme na existující diplomové práce Hany Vorlové *Užívání slovesných časů v rumunštině* a Iva Valenty *Užívání způsobů v rumunštině*. Zmíněné práce rozšiřujeme o detailnější charakteristiky jednotlivých jevů, dále o komparaci představených informací s gramatickým systémem češtiny a o grafické zpracování a ilustraci představených informací pomocí tabulek.

1.3 Kategorie sloves a slovesného způsobu v rumunštině a v češtině

1.3.1 Slovesa

Verba jak v rumunštině, tak i v češtině jsou ohebným slovním druhem a jsou charakterizována flexí, tj. konjugací (časováním). U sloves můžeme určit následující mluvnické kategorie: osoba, číslo, čas, způsob, slovesný rod, slovesný vid.

V češtině lze uvést jako mluvnickou kategorii i třídu podle zakončení tvarů třetí osoby jednotného čísla přítomného času (rozlišuje pět tříd) a následně i příslušný vzor. Tradiční rumunská gramatika též rozlišuje několik základních typů časování (čtyři podtřídy sloves) podle přípony infinitivu, avšak moderní rumunská gramatika zohledňuje více aspektů při ohýbání sloves, čímž rozšiřuje jejich klasifikaci. Vedle časování podle přípony infinitivu bere ohled rovněž na přípony přítomného času indikativu, na přípony perfekta jednoduchého a na přípony příčestí. (Dragomirescu, a další, 2016) Z důvodu složitějšího rozdělení je pochopitelné, že se v běžném užívání nepožaduje uvádění určité klasifikace jakožto mluvnické kategorie.

V tabulce 1 na další straně uvádíme přehled mluvnických kategorií sloves v rumunštině a v češtině, jehož cílem je přehledná komparace jednotlivých kategorií mezi rumunštinou a češtinou.

Tabulka 1 Gramatické kategorie verb v rumunštině a v češtině

	Rumunština	Čeština
Osoba	1. osoba/2. osoba/3. osoba	
Číslo	singulár/plurál	
Čas	minulý/přítomný/budoucí	
Způsob	indikativ kondicionál imperativ konjunktiv prezumptiv	indikativ kondicionál imperativ
Slovesný rod	aktivum/ pasivum/ impersonálnost	aktivum/ pasivum
Slovesný vid	imperfektivum/ perfektivum momentální/ durativní iterativní	imperfektivum/ perfektivum
Třída	-	1./ 2./ 3./ 4./ 5.
Infinitivní formy verba	infinitiv participium gerundium supinum	infinitiv participium přechodník

Zdroj: vlastní zpracování autorky

Dále gramatický systém sloves můžeme rozdělit na dvě formy:

- Finitní (určité) – vyjadřuje osobu a způsob:
 - v rumunštině: indikativ, kondicionál, imperativ, konjunktiv, prezumptiv;
 - v češtině: indikativ, kondicionál, imperativ;
- Infinitní (neurčité) – nevyjadřuje osobu a způsob:
 - v rumunštině: infinitiv, participium, gerundium, supinum;
 - v češtině: infinitiv, participium (příčestí) a přechodník.

Dle Čermáka je reprezentativní slovníkovou formou obvykle infinitiv (způsob neurčitý) a veškerá slovesná flexe (konjugace) se vztahuje k finitním (určitým) tvarům slovesa (verbum finitum). Tyto tvary (někdy včetně infinitivu) mohou navíc mít, na rozdíl od jiných slovních druhů a vedle tvarů jednoslovných i tvary víceslovné (analytické, opisné, složené), například pro vyjádření času, osoby nebo způsobu. (Čermák, 2001)

U víceslovných tvarů rozlišujeme tzv. *auxiliární slovesa*, v tradiční gramatice známá jako *pomocná slovesa*. Jak již bylo zmíněno výše, daná slovesa nesou gramatický význam, tj. určité rysy jako je *osoba*, *číslo* a/nebo rysy z množiny, tj. *čas*, *aspekt*, *ilokuce*, *modalita* apod. (Karlík, 2017) Auxiliární slovesa se dále klasifikují na *gramatické* a *lexikální auxiliáry*.

Lexikální auxiliáry se v syntaxi projevují jako slovesa s morfologickými vlastnostmi shodnými s lexikálním slovesem, tedy mohou mít finitní (Já jsem byl přijat/ Já bych byl

přijat) i infinitní formu (Já jsem přijat/ Být přijat je radost). (Karlík, 2017) Používají se k vyjádření konkrétních významů nebo postojů mluvčího, například slovesa kauzativní (nechat), fázová (začít, zůstat) a modální (muset, moct, smět). (Karlík, 2017) **Gramatické auxiliáry** slouží k tvoření gramatických struktur nebo vyjádření gramatických vztahů vět a podílejí se na časové interpretaci události vyjadřované lexikálním slovesem. V češtině je gramatický auxiliár finitní formou slovesa být s individuálními morfologickými vlastnostmi tvořenými z kořenů (√js, √by, √bud). (Karlík, 2017)

Jak v rumunštině, tak i v češtině se u verb určuje osoba (1./ 2./ 3.), číslo (*singulár/ plurál*) a čas (*minulý/ přítomný/ budoucí*). Čeština rozlišuje tři finitní způsoby – *indikativ, kondicionál a imperativ*. Rumunština má navíc *konjunktiv a prezumtiv*. Kategorie času (reálně či jen formálně) se uplatňuje specifickým způsobem v případě některých modů – například u oznamovacího způsobu rozlišujeme tři časy, kdežto u podmiňovacího jen dva.

Slovesným způsobům v rumunštině se věnuje ve své diplomové práci pod názvem *Užívání slovesných způsobů* z roku 1956 Ivo Valenta. Najdeme v ní charakteristiku oznamovacího, spojovacího, podmiňovacího a neurčitého způsobu, dále také charakteristiku gerundia, supina, přičestí minulého a přídavného jména slovesného. Teoretické pasáže a jednotlivé jevy doplňuje příklady v rumunštině s překladem do češtiny excerpované z literárních beletristických děl. Podmiňovacímu způsobu se autor věnuje v rozmezí dvaceti stran, v nichž popisuje jak kondicionál přítomný, tak kondicionál minulý. Důkladně popisuje tvoření kondicionálu v činném a trpném rodě, dále uvádí sémantické rysy a užití kondicionálu v rumunštině. Práce je koncipována jakožto kontinuální výklad s grafickým oddělením příkladů čerpaných z literatury pomocí odsazení a pomlček pro překlady do češtiny. Hierarchizace jednotlivých informací a kategorií dociluje autor pomocí bodovému rozdělení. Navzdory jasné snaze o přehledné zpracování podmiňovacího způsobu v rumunštině jak po obsahové, tak po grafické stránce, jsme názoru, že práci lze rozšířit o detailnější a obsáhlejší analýzu a komparaci s češtinou.

1.3.2 Slovesný způsob

Podle tradiční lingvistiky slouží vnitřní struktura slovesa, zahrnující různé afixy (slovotvorné/ tvarotvorné), k vyjádření aspektů platnosti událostí, které sloveso vyjadřuje, např. čtu (nedokonavost), přečetl jsem (dokonavost). Různé jazyky vyjadřují tyto aspekty různými způsoby a morfologická kategorie slovesného způsobu je v nich různě strukturována. Chybějící formy jsou doplňovány buď jinými slovesnými tvary, nebo opisnými formami (Karlík, 2017). Přítomnost analytických verbálních komplexů naznačuje, že slovesný způsob

je gramatickou kategorií asociovanou s verbální strukturou, nikoli pouze morfologickou, jak ji chápe tradiční lingvistika. (Karlík, 2017)

V obou jazycích lze slovesný způsob/ modus charakterizovat následovně: „*Slovesný způsob vyjadřuje, resp. formálně vyznačuje slovesný děj především jako reálný (konstatování), podmíněně závislý nebo vůlí někoho přikazovaný a tvoří takto součást širší (sémantické) kategorie modality* (Čermák, 2001).“ Rozumíme tomu tak, že slovesný způsob označuje jistý řečový akt, např. tvrzení, příkaz, přání atd., nebo jisté kognitivní hodnocení děje, tj. jistotu, pochybnost, možnost atd. Konkrétněji slouží k prezentaci reálného, referenčního nebo abstraktního, potenciálního děje, a také ukazuje na postoj mluvčího k obsahu vypovědí, například míru jistoty tvrzení, tj. modalitu. (Dragomirescu, a další, 2016) Slovesný způsob vyjadřuje jisté sémantické protiklady, které lze shrnout jako konkurenci reálnosti – ireálnosti, jež lze dále členit.

Různé jazyky mají odlišný inventář slovesných způsobů. Vedle indikativu, kondicionálu a imperativu můžeme najít též optativ (řečtina), potenciál (finština, mongolština, čínština a japonština), dále pak narativ, dubitativ, impercetiv a inferenciál a další. (Čermák, 2001) Rozsah, v němž jsou tato rozlišení přítomna nebo chybí, je skutečně velmi rozmanitý mezi různými jazyky. V kapitole pojednávající o kondicionálu v rumunštině budeme věnovat pozornost optativnímu významu a tomu, jak ho vnímá rumunština, hlavně ve vztahu ke kondicionálu.

Na rozdíl od češtiny, která rozlišuje tři slovesné způsoby – indikativ, kondicionál a imperativ, rumunština rozlišuje slovesných způsobů pět – indikativ, kondicionál, imperativ, konjunktiv a prezumtiv. Daný rozdíl může být podložen faktem, že rumunština a čeština patří do různých jazykových rodin, jak jsme charakterizovali na začátku této práce. Rozdíly v počtu slovesných způsobů mohou být ovlivněny historickým vývojem, kulturními faktory a jinými jazykovými tendencemi. Větší počet slovesných způsobů může umožnit jemnější vyjádření různých nuancí významu a modality ve větách. Zároveň ale, menší počet slovesných způsobů v češtině může být při převodu z rumunštiny kompenzován jinými prostředky.

Dle Ševčíkové primární funkce jednotlivých členů kategorie slovesného způsobu v češtině spadají do různých typů modality. Indikativ a kondicionál se především používají v oblasti skutečnostní modality, jež bude blíže popsána v další podkapitole. Sémantika indikativu a kondicionálu je v této modalitě charakterizována opozicí mezi konstatací (nepodmíněnost, reálnost) a hypotetičností (podmíněnost, nereálnost). Imperativ má hlavní funkci v signalizaci

komunikačního aktu výpovědi a slouží jako klíčový prvek výpovědních forem pro vyjádření výzvy. (Ševčíková, 2009)

Slovesný způsob v rumunštině je vnímán jako gramatická kategorie, která vyjadřuje postoj mluvčího k ději. (Dragomirescu, a další, 2016) Indikativ v rumunštině je vnímán jako způsob, který popisuje slovesný děj jako reálnou a objektivní událost, která se odehrává ve třech časových rovinách: přítomnost, minulost, budoucnost. Tento způsob tedy postrádá hodnotící subjektivní hodnotu a je z hlediska modality neutrální. (Dragomirescu, a další, 2016) A tak indikativ stojí proti všem ostatním slovesným způsobům, které slovesný děj vnímají jako možný, podmíněný, předpokládaný a žádoucí, tedy nereálný.

Z uvedených informací o slovesném způsobu v češtině a v rumunštině lze dojít k následujícím závěrům. Hlavní rozdíl najdeme v počtu slovesných způsobů. Čeština rozlišuje tři slovesné způsoby, zatímco rumunština pět. Z dílčích sémantických analýz je patrné, že oba jazyky v tomto ohledu rozlišují konstataci a hypotetičnost. A tak rumunské rozdělení slovesných modů na jasnou hierarchičnost indikativu, jakožto modu objektivního k ostatním modům, které vnímá jako nereálné a objektivní, nachází své opodstatnění i v paralele s češtinou.

2 KONDICIONÁL

Následující kapitola tvoří základ práce jako celku. Jejím cílem je důkladně popsat kondicionál v obou jazycích z hlediska morfologie, funkce a užití pomocí grafických nástrojů. Cílem této kapitoly je vyvrátit či potvrdit první ze stanovených hypotéz: V češtině a v rumunštině je kondicionál široce využíván a vykazuje morfologické podobnosti, včetně dvou forem kondicionálu a analytického způsobu tvoření.

2.1 Kondicionál v rumunštině

V následující podkapitole bude popsán kondicionál v rumunštině z hlediska morfologie, funkce a užití. Pokusíme se o charakteristiku jednotlivých složek, pomocí nichž kondicionál v rumunštině tvoříme, dále zmíníme funkce kondicionálu v kontextu modality, a nakonec jeho užití v podmínkových větách. K přehlednému znázornění jednotlivých informací využíváme tabulky.

2.1.1 Morfologie (přítomný, minulý)

Podle Rumunské Akademie (Dragomirescu, a další, 2016) se kondicionál (nazýván také *condițional-optativ*/ kondicionál – optativ) v rumunštině používá k vyjádření hypotetické události a jejích důsledků v podmínkovém souvětí, anebo slouží k vyjádření voluntativního významu v optativních (vyjadřujících přání) a exklamativních (zvolávacích) prohlášeních⁶. Rumunština rozlišuje dvě formy kondicionálu – *condițional-optativ prezent* (dále kondicionál přítomný) a *condițional-optativ perfect* (dále kondicionál perfektum).

Kondicionál přítomný používáme pro vyjádření uskutečnitelného děje (Barbuță, a další, 2019), pro vyjádření přání, jako prostředek přání a v podmínkovém souvětí jako vyjádření podmíněného děje (Valenta, 1956). Skládá se z auxiliárního slovesa *a avea* (dále jako kondicionálový auxiliár) a infinitiv⁷ skloňovaného slovesa. Danou definici lze ilustrovat následujícím výrazem:

kondicionálový auxiliár + infinitiv = kondicionál-optativ v přítomném čase

aș/ ai/ ar/ am/ ați/ ar + (a) mânca = aș/ ai/ ar/ am/ ați/ ar mânca

⁶ Condiționalul (numit și condiționalul-optativ) este modul ipotezei și al consecinței acestea într-o construcție condiționată, sau exprimă o modalizare volitivă în enunțuri optative și exclamative. (Dragomirescu, a další, 2016 str. 238), překlad autorky

⁷ Pokud infinitiv není součástí složeného času ve větě, předchází mu předložka „a“.

Pozastavme se nad jednotlivými proměnami našeho výrazu. V rumunské gramatice existují dvě teorie toho, jak se tvořil **kondicionálový auxiliár**. První teorie vychází z latinského *volēre*, s nímž jako první přišel G. Weiglang v roce 1896, a kterou podporují například Al. Philippide, W. Mayer-Lübke, Iorgu Iordan, Sextil Pușcariu a další. Druhá teorie vychází z latinského *habēre*, jejími zastánci byli například A. T. Laurian, T. Cipariu, B. H. Hasdeu a i W. Mayer-Lübke (předtím, než poznal teorii Weiganda). (Bugeanu, 1970) Z práce Ivănescu (1980:155) víme, že románské jazyky mají dvě možnosti tvoření budoucího a podmiňovacího způsobu – s *habēre* v případě španělštiny, italštiny a francouzštiny, a s *volēre* v rumunštině. Zatímco v případě budoucího času panuje shoda o tom, že jeho geneze pochází z latinského *volēre*, v případě kondicionálu se odborníci v názorech různí. (Ivănescu, 1980) Obě teorie čelí kritice a otázka původu kondicionálového auxiliáru zůstává nevyřešená.

Druhou proměnu našeho výrazu představuje infinitiv. V rumunštině dělíme slovesa podle zakončení přítomného (jednoduchého) infinitivu⁸, a tak níže uvádíme kompletní paradigma tvorby kondicionálu v rumunštině s ohledem na tuto klasifikaci.

Tabulka 2 Tvorba kondicionálu v rumunštině – přítomný čas

Osoba	Skloňování (infinitiv)	I		II		III		IV	
		-a a mânca		-ea a tăcea		-e a face		-i, -î a citi	
já	eu	aș	mânca	aș	tăcea	aș	face	aș	citi
ty	tu	ai		ai		ai		ai	
on/ ona	el/ ea⁹	ar		ar		ar		ar	
my	noi	am		am		am		am	
vy	voi	ați		ați		ați		ați	
oni/ony	ei/ ele	ar		ar		ar		ar	

Zdroj: (Barbuță, a další, 2019), (Dragomirescu, a další, 2016), vlastní zpracování autorky

Tvary kondicionál-optativu v rumunštině lze oddělit vložení příslovce mezi pomocné sloveso a infinitiv, například *Aș mai merge o dată cu vaporul* ([Klidně] **Jel bych** opět lodí).

⁸ V rumunštině rozlišujeme *infinitiv prezent* (přítomný/ jednoduchý) - a citi/ čist, a *infinitiv perfect* (složený) - a fi citit/ být čten.

⁹ Střední rod v rumunštině tvoříme v jednotném čísle z jednotného čísla rodu mužského, a v množném čísle z množného čísla ženského rodu.

(Oglindă, 2015) Inverzní tvary jsou často odděleny neurčitými tvary osobních a zvrtných zájmen, přičemž prvky struktury jsou spojeny spojovníkem: *Lua-l-ar!*/ *Kéz by...*, ¹⁰*Jelui-m-aş/ Postěžovala bych si.* (Oglindă, 2015) V praktické části dané výrazy vynecháme vzhledem k jejich velké variabilitě, a také protože rumunský korpus není anotován pomocí tagů a lemmat, díky čemuž by se slovesa dala hledat jednodušeji, a ne zdlouhavě pomocí regulérních výrazů.

Kondicionál-optativ perfektum (condițional-optativ perfect) v rumunštině vyjadřuje děj v minulosti nerealizovaný a prezentován jako ireální. (Barbuță a Constantinovici, 2019) Oproti češtině, která podmiňovací způsob minulý používá spíše jako prostředek zdůraznění nebo stylizace, rumunština k němu přistupuje běžně, například vyjadřuje neuskutečnitelný děj nebo nejistotu v minulosti (česky *prý*) a v podmínkových souvětích ho používá pro ilustraci neuskutečnitelné podmínky v minulosti. (Barbuță, a další, 2019) Skládá se z auxiliárního slovesa *a avea*, infinitivu slovesa *a fi* a participia skloňovaného slovesa. Ilustrujeme danou definici následujícím výrazem, a doplňujeme ho o tabulku tvorby v kontextu klasifikace konjugace sloves v rumunštině:

kondicionálový auxiliár + infinitiv *a fi* + participium = kondicionál-optativ perfektum

aş/ ai/ ar/ am/ aţi/ ar + *fi* + *mâncat* = *aş/ ai/ ar/ am/ aţi/ ar fi mâncat*

Tabulka 3 Tvorba kondicionálu – optativu perfektum v rumunštině

Osoba	Skloňování (infinitiv)	I			II			III			IV		
		-a a mânca			-ea a tăcea			-e a merge			-i, -î a citi		
já	eu	aş	fi	mâncat	aş	fi	tăcut	aş	fi	mers	aş	fi	citi
ty	tu	ai			ai			ai					
on/ona	el/ea	ar			ar			ar					
my	noi	am			am			am					
vy	voi	aţi			aţi			aţi					
oni/ony	ei/ele	ar			ar			ar					

Zdroj: (Barbuță, a další, 2019), (Dragomirescu, a další, 2016), vlastní zpracování autorky

¹⁰ Problematický překlad, závisí na kontextu.

V pasivní konstrukci se tvar kondicionálu minulého skládá z auxiliárního slovesa *a avea*, infinitivu slovesa *a fi* a participia skloňovaného slovesa. Participium se přizpůsobuje podmětu v rodě a čísle. (Valenta, 1956)

Tabulka 4 Tvorba kondicionálu – optativu perfektum v rumunštině: pasivní konstrukce

Osoba		Skloňování		
já	eu	aș	fi	uitat/uitată
ty	tu	ai		
on/ona	el/ea	ar		
my	noi	am	fi	uitați/uitate
vy	voi	ați		
oni/ ony	ei/ele	ar		

Zdroj: vlastní zpracování autorky

V různých situacích lze kondicionál v rumunštině předpovídat díky spojkám *dacă, de, numai*, například ve větách **Dacă/ (de-) ar ajunge la timp/ Kdyby dorazil včas; Numai de m-ar suna/ Kéž by mi zavolal/a**. Díky korpusovým nástrojům se lze například podívat na slova před a po kondicionálu s cílem vypořádat druhové ekvivalenty v našich zkoumaných jazycích. V rámci této práce se však tímto dílčím zadáním nebudeme zabývat vzhledem k jejímu rozsahu. Nicméně domníváme se, že to může posloužit jako impuls a inspirace k dalšímu výzkumu.

2.1.2 Funkce a užití

Odborníci zdůrazňují tři základní významy kondicionálu-optativu v rumunštině: potenciální, podmíněný (nereálný) a optativní (Avram, 1997; Bărbuță, 2008; Popescu, 2007), čímž se dosahuje detailního popisu, jak se určitá událost realizuje, a podmínky, za které přechází z oblasti možného do oblasti skutečného nebo neskutečného. (Bărbuță, a další, 2000 str. 152) Charakterizujme si detailněji jednotlivé významy kondicionálu v rumunštině.

Potenciální hodnotu najdeme v hlavních větách, v nichž predikát vyjadřuje možný nebo virtuální děj, aniž by bylo upřesněno, zda se naplní, či nikoli. V závislosti na kontextu, v případě potenciální hodnoty rozlišujeme podmíněnost (*Ai fi mers la mare, dar nu ți-au dat voie./ Byl bych jel k moři, ale nedovolili mi to.*) nebo optativnost (*Aș mai mânca o prăjitură./ Sněd bych ještě jeden kus koláče.*). (Dragomirescu, a další, 2016 str. 239) Ve větách vyjadřující optativnost zaujímá mluvčí subjektivní postoj, který lze doložit na přítomnosti

modálních sloves, které se v tom významu vyskytují nejčastěji, a to *a vrea* (*chtít*), *a dori* (*přát si*), *a ruga* (*prosit*), *a pofti* (*chtít*), *a prefera* (*preferovat*), *a voi*¹¹ (*zamýšlet*), *a plăcea* (*mít rád, líbit se*), *a avea nevoie* (*potřebovat*), *a-i trebui* (*potřebovat, žádat*). (Dragomirescu, a další, 2016)

Pomocí optativní hodnoty mluvčí vyjadřuje, že se jedná o požadovaný a uskutečnitelný děj, a zahrnuje optativní-deziderativní, nebo zdvořilostní význam. (Dragomirescu, a další, 2016 str. 154) Optativnost je pak zkoumána ve funkčně-sémantické gramatice, při studiu vztahu mezi mluvčím a jeho chováním. (Oglindă, 2017) Daný obor zkoumá komunikačně-pragmatickou kategorii optativu a rozlišuje široké spektrum modálních hodnot: optativní, deziderativní, direktivní, hortativní, imperativní ad. (Oglindă, 2017) Optativní význam pak dále definuje jako význam vztahující se k situacím, které nastávají bez ohledu na vůli mluvčího, zatímco deziderativní význam se vztahuje k situacím, v nichž se objevuje vůle mluvčího, realizovaná podle jeho volby. (Корди, 1990 p. 171) Například ve větách *Aș vrea s-o port [rochia] mâine/Ráda bych si je [šaty] oblékla zítra; Ar fi bine să vii mâine pe la mine/Bylo by dobré, kdybys zítra ke mně zašel* nebo *Aș aduce vreo două cărți/ Přinesl bych pár knih*, jasně spatřujeme výše zmíněné optativní-deziderativní významy. Zmíněné informace lze shrnout následujícím způsobem. Optativní a deziderativní výpověď vyjadřuje takovou výpověď, ve které mluvčí dává najevo, že by chtěl, aby se uskutečnil propoziční obsah věty, kterou jako výpověď vyslovuje/ píše. (Grepl, 2017)

Dle Valenty v práci *Užívání způsobů v rumunštině* z roku 1956 užívání kondicionálu jako způsobu vyjadřujícího přání, se nazývá tento slovesný způsob optativem, a tak uskutečnění děje, vyjádřeno optativem závisí na splnění nějaké podmínky, buď vyslovené, nebo vyrozumívající se z kontextu. Valenta dále uvádí, že z formálního hlediska jsou optativ a kondicionál identické, a proto jsou tyto slovesné tvary často prezentovány společně v mluvnících a považují se za jeden způsob. Pátráme-li však po původu optativu v rumunštině, narážíme na to, že je jedná o celkem ojedinělé definování v tradičním gramatickém systému v porovnání s ostatními románskými jazyky. Nacházíme příklady ve španělštině, italštině a francouzštině, a také v češtině s optativním charakterem, avšak jako

¹¹ Většina rumunských slovníků uvádí sloveso „*a voi*“ jako sloveso zcela samostatné, a jako synonym od slovesa „*a vrea*“. Carmen-Gabriela Pamfil, ve své práci *Originea condițional-optativului românesc în concepția lui Alexandru Philippide* (2009), je nicméně názoru, že tvary *voiesc, voiești, voim, voiți, vor* nepatří k slovesu *a voi*, ani k *a voi* jako k regresivnímu derivátu od substantivu *voie*. Dle jejich tvrzení (také řadě prací jáské školy) *voi* představuje analogickou variantu slovesa *a vrea* rekonstruovanou ke konci 17. století po starých tvarech přítomného indikativu: *voi, vei, va* atd. a po novějších analogických tvarem nedokonavého času: *voiam, voiai, voia* atd. (Pamfil, 2009)

dílčí gramatické prostředky nebo pod prizmatem komunikačních funkcí vypovědí, nikoliv jako gramatickou kategorii způsobu. O to víc pak rumunština vyniká v kontextu, kdy dle Bičovského je optativ nejlépe dochován v řečtině a indoíránských jazycích. Ve své práci *Stručná mluvnice praindoevropštiny* z roku 2012 tvrdí, že optativ v latině funkčně zaniká, a je formálně nahrazován konjunktivem III. a IV. konjugace. Ani s ohledem na latinský substrát rumunštiny není jasné, proč rumunština klade tak velký důraz na optativní hodnotu kondicionálu. Jsme názoru, že optativnost lze přiřadit subjektivně jakékoliv modalitě, a z tohoto důvodu shledáváme analýzu optativní hodnoty kondicionálu velice problematickou a rozsáhlou, jež si žádá důkladnějšího rozboru. V rámci této práce se tím nebudeme zabývat.

Modalita

Z pohledu modalit, kondicionál-optativ v rumunštině vyjadřuje podobné rysy jako konjunktiv, a to modalitu ontickou, deontickou, deziderativní a epistemickou. (Oglindă, 2015) (Oglindă, 2014) Rumunština rozlišuje tři základní modalit: epistemickou, deontickou a evaluativní.

Modalita epistemická se zabývá mírou znalosti nebo jistoty výpovědi, s použitím různých lingvistických prostředků, jako jsou indikativ, konjunktiv a adverbialní spojení. (Bărbuță, 2008) *Deontická modalita* se zaměřuje na implikace povinností a povolení ve větě, zahrnující vyjádření přání pomocí kondicionálu v rumunštině (Гак, 1986 p. 116) *Evaluativní modalita* se týká hodnocení stavů a v rumunštině je vyjádřena pomocí adverbialních spojení, sloves s modálním významem a perifrází (Bărbuță, 2008). Níže uvádíme příklad vět v rumunštině doplněných o překlad do češtiny, jež dané rozdělení modalit představují.

Tabulka 5 Subkategorizace modalit v rumunštině s příklady a překladem do češtiny

	Rumunština	Čeština
Epistemická modalita	Știu că ninge. Desigur că ninge. Cred că ninge. Pesemne ninge.	Vím , že sněží. Samozřejmě , že sněží. Myslím , že sněží. Možná sněží.
Deontická modalita	Vreau să ningă. Dacă ar ninge.	Chci , aby sněžilo. Kéž by sněžilo.
Evaluativní modalita	Din păcate , ninge. Oh , ninge.	Bohužel sněží. Ach , sněží.

Zdroj: Podle příkladů (Bărbuță, 2008), vlastní příklady a jejich překlady

Epistemické modalit dosahujeme pomocí verb a adverbii – *a ști/ vědět, a crede/ myslet si; desigur/ samozřejmě, pesemne/ možná*, jež představují různou míru znalosti skutečnosti. Dále deontická modalita je vyjádřena pomocí slovesa *a vrea/ chtít* a částice *dacă/ kéž*. Evaluativní

modalita je přítomná ve slovním spojení *din păcate/ bohužel* a v citoslovci *oh/ ach*. Tato tabulka s ukázkou subkategorizace modalita v rumunštině poukazuje navíc i na rozmanitost prostředků, jež lze využívat pro vyjádření modalita, a to jak v rumunštině, tak v češtině. Všímáme si zde rovněž velké ekvivalentnosti v druzích prostředků mezi těmito jazyky. Oba jazyky využívají pro vyjádření modalita slovesa s podobnou sémantikou, dále adverbia a citoslovce.

Přesah do jiných slovesných způsobů a podmínkové věty

Uvědomujeme si, že vzhledem k tomu, jak se kondicionál dotýká široké kategorie modalita, v obou jazycích budou existovat různé sémantické nuance. Jednotlivé nuance bude rumunština a čeština tvořit na základě svých gramatických systémů a pomocí dostupných lexikálních prostředků. Tvrzení Oglindy a následující příklady v tabulce slouží k popisu užití kondicionálu v rumunštině. Cílem uvedených vět je zmapovat jednotlivé sémantické nuance a gramatické jevy a tím dosáhnout lepšího pochopení jednotlivých možných shod a rozdílů mezi rumunštinou a češtinou. V tabulce používáme následující zkratky: K – kondicionál, KJ – konjunktiv, P – minulý čas.

Tabulka 6 Podobnost modalita u kondicionálu a konjunktivu v rumunštině

Modálnost	Rumunština	Překlad do češtiny
Ontická	(K) Lucrul acesta nu l-ar fi bănuit niciodată. (KJ) Lucrul acesta nu putea să-l bănuiască .	(K) To by nikdy netušil . (P) To nikdy nemohl tušit .
Deontická	(K) Cu Otilia nu și-ar fi îngăduit asta niciodată... (P) Cu Otilia nu-și îngăduia ...	(K) S Otilií by si to nikdy nedovolil ... (P) S Otilí si to nikdy nedovolil ...
Deziderativní	(K) Dacă aș avea un palat. (KJ) Să am un palat.	(K) Kdybych měl palác. (K) Kéž bych měl palác./ (I) Mít palác.
Epistemistická	(K) Și dacă aș fi iubit ? (P) Și dacă iubeam ?	(K) Co kdybych byl miloval ? (P) Co když jsem miloval ?

Zdroj: (Oglindă, 2015), vlastní zpracování autorky

Představené překlady do češtiny nesou ilustrativní a doslovný charakter a jsou výsledkem snahy přiblížit českému čtenáři rumunský gramatický systém a jeho jednotlivé významy v kontextu naší práce o kondicionálu. Jednotlivé překlady do češtiny jsou pořízeny autorkou této práce a neodrážejí reálné ekvivalenty, kterých bychom se dopátrali v lingvistických korpusech. Oproti tomu, příklady v rumunštině jsou ukázky z beletristických textů.

Z představené tabulky je patrné, že vedle konjunktivních tvarů, rumunština užívá v podobné sémantické relaci též minulý čas¹².

V odborné literatuře se také setkáváme s tím, že kondicionál a prezumtiv v rumunštině spojuje význam potenciální, tedy modalitu vyjadřující „nejistotu“. (Oglindă, 2015) Prezumtiv zaujímá v rumunštině ojedinělou roli v porovnání s jinými románskými jazyky. Jedná se o způsob vyjadřující děj považovaný za uskutečnitelný, možný, a nese charakter předpokladu, nejistoty a pochybení. Gramatický systém češtiny nedisponuje podobnou kategorizací.

Na základě představených informací o různých modálních rysech, jež kondicionál v rumunštině sdílí s jinými slovesnými způsoby, formulujeme následující hypotézu:

- a) Oproti češtině, rumunština disponuje více slovesnými způsoby. Českému kondicionálu budou v rumunštině odpovídat i jiné slovesné způsoby.

Danou hypotézu zahrnujeme do cílů naší korpusové analýzy, která bude popsána v kapitole *Core analýza: slovesné způsoby, užití*. K jejímu ověření či popření dojde při analýze rumunských ekvivalentů českého kondicionálu.

Dle příručky Rumunské Akademie, kondicionál přítomný v 1. osobě vyjadřuje voluntativní modálnost (a), ve 2. a 3. osobě vyjadřuje přání (b), a nakonec perfektum (kondicionál minulý) vyjadřuje kontrafaktuální děj (c), tedy fakt, že přání je neuskutečnitelné. (Dragomirescu, a další, 2016) Například v následujících větách:

- a) *Aș mai bea un suc.* (Dal/ a bych si další džus.)
- b) *Ar merge la cinema.* (Šel/ šla by do kina.)
- c) *Ai fi mers la cinema, dar nu ți-au dat voie.* (Byl bys jel do kina, ale nedovolili ti to.)

Zdroj: vlastní zpracování dle (Dragomirescu, a další, 2016 str. 239)

Užití kondicionálu je úzce spjato s epistemickou modalitou, a to jak v hlavních, tak i ve vedlejších větách: *Astăzi ar fi avut 80 de ani* (Dneska by mu/ jí bylo 80 let), *Cred că asta ar fi problema* (Myslím, že tohle by mohl být ten problém). (Dragomirescu, a další, 2016) Dále se pojí jistými modálními slovesy, jakými jsou *a trebui* (muset), *a putea* (mocht), *a vrea*

¹² Vzhledem k povaze a cílům této práce v této dílčí analýze nerozlišujeme jednotlivé podtypy minulého času v rumunštině. Tabulka slouží k ilustraci možných sémantických paralel mezi kondicionálem v rumunštině a jeho převodech do češtiny.

(chtít) (Dragomirescu, a další, 2016) nejčastěji v kombinaci s konjunktivem: *Ar trebui să plec* (Měl bych jít), *Aș vrea să vă întreb* (Chtěl bych se zeptat).

Typické použití kondicionálu spočívá v podmíněném souvětí, které se skládá z hypotézy a jejího důsledku, v rumunštině vyjádřena sémantikou *dacă* – [*atunci*]. (Dragomirescu, a další, 2016) V *uskutečnitelném podmínkovém souvětí* (frazza condițională posibilă) se užívá tvarů kondicionálu přítomného, jak v hlavní, tak ve vedlejší větě (a). V *neuskutečnitelném podmínkovém souvětí* (frazza condițională ireală) používáme kondicionál perfektní v kombinaci s kondicionálem perfektním, nebo v různých kombinacích s imperfektem (b).

- a) *Dacă ar vrea, ar merge.* (Kdyby chtěl, šel by.)
- b) *Dacă ar fi vrut, ar fi mers cu noi.* (Kdyby byl chtěl, byl by šel s námi.)/ *Dacă voia, ar fi mers.* (Jestli chtěl, byl by šel.)/ *Dacă ar fi vrut, mergea.* (Kdyby byl chtěl, šel.)

Zdroj: vlastní zpracování dle (Dragomirescu, a další, 2016 str. 240)

2.1.3 Shrnutí kondicionálu v rumunštině

Kondicionál v rumunštině (condițional-optativ) disponuje dvěma tvary: kondicionál přítomný a kondicionál perfektní. Kondicionál přítomný se používá pro vyjádření uskutečnitelných dějů, přání a v podmínkových souvětích. Skládá se z auxiliárního slovesa *a avea* a infinitivu skloňovaného slovesa, přičemž existují dvě teorie ohledně původu kondicionálového auxiliáru. Kondicionál perfektní v rumunštině vyjadřuje nerealizované minulé děje, a skládá se z auxiliárního slovesa *a avea*, infinitivu slovesa *a fi* a participia skloňovaného slovesa. Kondicionál v rumunštině může být použit v podmínkových souvětích s různými spojkami.

Tvary kondicionál-optativu v rumunštině lze oddělit vložení příslovce mezi pomocné sloveso a infinitiv. Inverzní tvary jsou často odděleny neurčitými tvary osobních a zvrtných zájmen spojenými spojovníkem.

Funkce kondicionálu zahrnují potenciální, podmíněný a optativní významy. Optativní význam vyjadřuje mluvčího subjektivní postoj a může zahrnovat optativně-deziderativní a zdvořilostní význam. Kondicionál je také spojen s různými modálními rysy, jako jsou ontická, deontická, deziderativní a epistemická modalita. Užití kondicionálu je úzce spjato s podmíněným souvětím, které se skládá z hypotézy a důsledku, a může být uskutečnitelné nebo neuskutečnitelné v závislosti na kontextu.

2.2 Kondicionál v češtině

V následující podkapitole bude popsán kondicionál v češtině z hlediska morfolgie, funkce a užití. Pokusíme se o charakteristiku jednotlivých komponentů, pomocí nichž kondicionál v češtině tvoříme, dále zmíníme funkce kondicionálu v kontextu modality, a nakonec jeho užití v podmínkových větách. K přehlednému znázornění jednotlivých informací využíváme tabulky.

2.2.1 Morfologie (přítomný a minulý kondicionál)

Dle tradiční analýzy kondicionálem vyjadřujeme rys nereálnosti události. Dle Gebauera je nositelem tohoto rysu kořen $\sqrt{\text{by}}$. Tento rys najdeme též i u imperativu, a tak kondicionál a imperativ stojí proti indikativu jako *modus realis*. (Ertl, 1926) Setkáváme se s různými definicemi nereálnosti a daný koncept je zkoumán poněkud vágně, prostřednictvím zkoumání různých aspektů nereálnosti, například potenciálnost, hypotetičnost, fiktivnost, možnost, podmíněnost a další.

Kondicionál v češtině disponuje dvěma sadami tvarů, jež řadíme ke *kondicionálu přítomnému* a *kondicionálu minulému*. Dále budou tyto tvary blíže charakterizované.

Kondicionál přítomný používáme k vyjádření možné, hypotetické nebo podmíněné události. (Karlík, 2017) Skládá z *-l-ového* participia a speciálních tvarů slovesa *být*, které jsou utvořené z kořene $\sqrt{\text{by}}$. (Karlík, 2017) Tyto speciální tvary neboli také gramatické auxiliáry tvoří tzv. *kondicionálový auxiliár*. Danou definici lze ilustrovat následujícím výrazem:

l-ové participium + kondicionálový auxiliár = přítomný kondicionál

Pozastavme se nad jednotlivými proměnami našeho výrazu. Dle Karlíka ***-l-ové participium*** vyjadřuje sufixem nominální rysy rodu a čísla subjektu a nese rys nominativní subjektové pozice, který subjekt získává od finitní morfolgie auxiliáru, například *Eva by-Ø pracoval-a*. V konstrukcích bez nominálního podmětu přijímá *-l-ové participium* koncovku, která vyjadřuje charakteristiky jednotného čísla a neutra: *Pršelo by; Mrzelo by mě, že lže*. (Karlík, 2017)

V kapitole pojednávající o slovesech, byly v češtině popsány víceslovné tvary sloves a jejich rozdělení na tzv. auxiliární slovesa, které následně dělíme na lexikální a gramatické auxiliáry. **Kondicionálový auxiliár** má jedinečnou verbální morfolgii. Obsahuje kořen $\sqrt{\text{by}}$, který patří mezi supletivní formy $\{\sqrt{\text{js}}, \sqrt{\text{bud}}, \sqrt{\text{by}}\}$ slovesa *být* a pro vyjádření gramatických rysů osoby a čísla má aglutinační strukturu. (Karlík, 2017) Dle tohoto systému v kontextu

kondicionálu používá sufixy **-ch-**, **-s-** a tzv. nulový sufix (**Ø**). (Karlík, 2017) Kondicionálový auxiliár vykazuje charakteristiky gramatického auxiliáru, viz podkapitola *Kategorie sloves a slovesného způsobu v rumunštině a v češtině*.

Rozšířme si uvedené informace následující tabulkou, jejímž cílem je představit čtenáři kompletní paradigma tvarů přítomného kondicionálu dle gramatického rodu subjektu a poskytnout přehlednou ilustraci kondicionálové konstrukce. V tabulce figurují zkratky s následujícími významy: (horizontálně) Pa – participium od slovesa *dělat*, M/Ž/S – mužský, ženský a střední rod, a KA – kondicionálový auxiliár, (vertikálně) S – singulár a Pl – plurál.

Tabulka 7 Konstrukce kondicionálu přítomného v češtině

	Pa	M/Ž/S	KA	Pa	M/Ž/S	KA	Pa	M/Ž/S	KA
S	dělal-	ø/-a/-o	bych	dělal-	ø/-a/-o	bys	dělal-	-ø/-a/-o	by
Pl	dělal-	-i/-y/-a	bychom	dělal-	-i/-y/-a	byste	děla-	-i/-y/-a	by

Zdroj: (Karlík, 2017), vlastní zpracování autorky

Kondicionál přítomný nevyjadřuje pomocí své struktury čas, tedy neposkytuje informaci o tom, v jakém časovém vztahu k momentu promluvy je větou vyjadřovaná událost s rysem *nefakt*. (Karlík, 2017) Například ve větě *Zdá se, jako by někdo klepal*¹³ není jasné, zda ten někdo klepe přímo teď, nebo klepal v minulosti. O nejasnosti časového rysu se můžeme přesvědčit i v kondicionálových větách s časovými adverbii, které označují časový úsek před okamžikem promluvy a po okamžiku promluvy, například *Včera/ Dnes/ Zítřka bych pracovala doma*.¹⁴ (Karlík, 2017)

Kondicionál minulý vyjadřuje děje, jejichž realizace není možná. Skládá z *-l-ové* participia slovesa *být*, dále kondicionálového auxiliáru *by-* a *-l-ového* participia finitního slovesa. (Karlík, 2017) Danou definicí lze ilustrovat následujícím výrazem:

-l-ové participium slovesa být + kondicionálový auxiliár + -l-ové participium = minulý kondicionál

Dále kondicionál minulý disponuje formálními variantami obsahujícími participium slovesa *bývat*, například *byl bych býval pracoval* nebo *býval bych četl*. (Karlík, 2017) Dle Karlíka nesou tyto varianty stylistický charakter, a lze je vypustit beze změny významu,

¹³ Po vzoru věty *Zdá se, jako by někdo zvonil* z příkladů Karlíka v Novém encyklopedickém slovníku češtiny.

¹⁴ Po vzoru věty *Včera/ Dnes/ Zítřka bych zůstal doma* z příkladů Karlíka v Novém encyklopedickém slovníku češtiny.

protože sufixy va-, ve- nenesou rys iterativnosti¹⁵ a ani nevyjadřují předminulost. Tyto varianty, které jsou z hlediska sémantiky však prázdné, se používají v češtině pro situace, v nichž by se v minulém kondicionálu objevila dvě krátká participia slovesa být, *například byl bych byl pracoval vs byl bych býval pracoval.* (Karlík, 2017)

Podobně jako v případě kondicionálu přítomného, ilustrujme si představenou definici pomocí tabulky. Figurují v ní zkratky s následujícími významy: (horizontálně) Pa být – participium od slovesa být s koncovkami pro jednotlivé gramatické rody *mužský/ ženský/ střední rod*, KA – kondicionálový auxiliár, Pa – participium od slovesa dělat s koncovkami pro jednotlivé gramatické rody *mužský/ ženský/ střední rod*, a (vertikálně) S – singulár a Pl – plurál.

Tabulka 8 Konstrukce kondicionálu minulého v češtině

	Pa být	KA	Pa	Pa být	KA	Pa	Pa být	KA	Pa
S	byl- ø/-a/-o	bych	dělal- ø/-a/-o	byl- ø/-a/-o	bys	dělal- ø/-a/-o	byl- ø/-a/-o	by	dělal- ø/-a/-o
Pl	byl- -i/-y/-a	bychom	dělal- -i/-y/-a	byl- -i/-y/-a	byste	dělal- -i/-y/-a	byl- -i/-y/-a	by	dělal- -i/-y/-a

Zdroj: (Karlík, 2017), vlastní zpracování autorky

Dle Grepla a Karlíka kondicionál minulý vyjadřuje neplatnost děje, tedy situaci, která se nestala (kontrafaktuálnost), tedy i podle (Mluvnice češtiny 3, Daneš, 1987 str. 321) jsou to děje, které vyjadřují opak skutečnost (faktu) a děje jsou tak nerealizovatelné. Nicméně jsou však dnes v češtině tyto děje vyjadřované pomocí kondicionálu přítomného, kdy je nerealizovatelnost zřejmá z kontextu nebo vyplývá ze sémantiky sloves. A tak má minulý kondicionál v češtině specifické postavení. Sémantický rozdíl mezi kondicionálem přítomným a kondicionálem minulým lze charakterizovat protikladem termínů potenciálnost vs ireálnost. (Ševčíková, 2009)

2.2.2 Funkce a užití kondicionálu

Kondicionál jako jeden ze členů (vedle indikativu a imperativu v češtině, a navíc vedle konjunktivu a prezumtivu v rumunštině) morfologické kategorie slovesného způsobu je jedním z prostředků vyjádření modalit jak v rumunštině, tak v češtině. Podle disertační práce *Funkce kondicionálu z hlediska významové roviny (2009)* od Magdy Ševčíkové, v níž provádí analýzu postupující od formy k funkci, můžeme tvrdit, že kondicionál v češtině plní

¹⁵ Iterativnost – označení pro opakovaný děj.

mnoho funkcí, které lze zařadit do různých typů modaloty. Primární funkcí kondicionálu je řazení do oblasti skutečností modaloty. (Ševčíková, 2009) Nicméně vedle této modaloty, může vyjadřovat i další typy modaloty, a to voluntativní (*pracovala bych*) a jistotní (*asi bych zůstal*). (Ševčíková, 2009)

Modalita

Charakteristika modaloty v češtině je rozsáhlá, s četnými pohledy, které rozdělují modální jevy do dvou hlavních kategorií: *objektivní* a *subjektivní* modalita. Do objektivní modaloty patří *skutečností* a *voluntativní*, zatímco subjektivní modalita se dělí na *postojovou* a *jistotní*. (Ševčíková, 2009) *Skutečností* modalita vyjadřuje platnost propozičního obsahu, kde reálné události jsou v indikativu a nereálné v kondicionálu. (Daneš, 1987) *Voluntativní* modalita reflektuje původce děje a jeho dispoziční k realizaci. (Grepel, a další, 1986) *Postojová* modalita zohledňuje komunikační záměr a subjektivní hodnocení výpovědi (Čechová, 1996), zatímco *jistotní* modalita vyjadřuje subjektivní přesvědčení o platnosti obsahu. (Daneš, 1987)

Rozdělení modaloty v češtině bude graficky představeno níže. Tabulka je doplněna o konkrétní příklady v češtině, které jsou přeloženy do rumunštiny za účelem zachování dvojjazyčného kontextu této práce. Považujeme za důležité upozornit, že v této práci se držíme modernistického lingvistického pohledu a názorů Palmera, který zdůrazňuje, že i při vyjadřování tzv. objektivní modaloty musíme připsat důležitou roli i mluvčímu, čímž představuje argument proti tzv. objektivní modalitě. Při celkové charakteristice kondicionálu v rámci modaloty nebudeme tedy rozdělení modaloty na subjektivní a objektivní zahrnovat.

Tabulka 9 Subkategorizace modaloty v češtině s příklady a překladem do rumunštiny

		Čeština	Rumunština
Objektivní modalita	Skutečností modalita	Musíme dodržovat pravidla silničního provozu. Měli bychom dodržovat pravidla silničního provozu.	Trebuie să respectăm regulile de circulație. Ar trebui să respectăm regulile de circulație.
	Voluntativní modalita	Chci to udělat znovu.	Vreau să o fac din nou.
Subjektivní modalita	Postojová modalita	Kdybys měl nějaký nápad, rád bych to slyšel.	Dacă ai vreo idee, aș vrea să o aud.
	Jistotní modalita	Kdyby to bylo možné, byl bych velmi překvapen.	Dacă ar fi posibil, aș fi foarte surprins.

Zdroj: vlastní zpracování autorky

Z uvedených informací lze konstatovat, že modalita není homogenním jevem, nýbrž komplex s řadou významů. Tyto významy se vážou jednak k jádru větného významu,

tj. propozici, a jednak k významovým složkám, kterými je propozice aktualizována. (Ševčíková) Z tohoto důvodu různé jazyky rozlišují několik modálních podoblastí neboli typů modalit.

Komunikační funkce vypovědi a podmínkové věty

V oblasti komunikačních funkcí výpovědi je kondicionál užíván široce a různě. Kondicionálem přítomným lze vyjádřit přání, nabídku, výtku nebo výčitku, námitku nebo odmítnutí, varování nebo zdvořilou žádost. Zde je důležité upozornit na to, že kondicionál není primárním prostředkem vyjádření komunikativních funkcí, a tak musí být doplněn o další prostředky, jakými jsou částice, modální výrazy, intonace a další. (Ševčíková, 2009) Souhrnně řečeno, použitím kondicionálu mluvčí vyjadřuje hypotetickou výpověď, u které dále rozlišujeme protiklad potenciálnost vs. ireálnost. S cílem představit základní využití kondicionálu v oblasti komunikačních funkcí vypovědi, předkládáme následující tabulku. Příklady v češtině opatřujeme překlady do rumunštiny s cílem zachovat paralelnost naší práce a ilustrovat jistou sémantickou ekvivalentnost, které záměrně dosahujeme užitím kondicionálu též v rumunštině.

Tabulka 10 Kondicionál – komunikační funkce vypovědi v češtině

Komunikační funkce vypovědi	Příklad v češtině	Překlad do rumunštiny
Přání	Kéž by zapršelo!	Dacă ar ploua!
Nabídka	Co bychom mu koupili hodinky?!	Ce-ar fi să-i cumpărăm un ceas?!
Výtka	Kdybys pořádně brala ty léky, už dávno bys byla zdravá.	Dacă ți-ai fi luat medicamentele cum trebuie, ai fi fost sănătoasă de mult timp.
Odmítnutí	Co bychom tam jezdili?!	De ce am merge acolo?!
Varování	Abych to neřekl rodičům.	Le-aș spune părinților.
Zdvořilá žádost	Vyvěsila byste toto prohlášení na internet?	Ați publica această declarație pe internet?

Zdroj: Mluvnice češtiny 3 (Daneš, 1987 stránky 318 - 344), zpracování autorky

Odborníci rozlišují široké spektrum komunikačních funkcí výpovědi. Pro účely naší práce si vystačíme s výše uvedenými typy, jež obsahují dle našeho názoru základní sémantické hodnoty kondicionálu v obou jazycích.

Grepl a Karlík rozlišují pět typů podmínkových souvětí, a to (1) podmínka otevřená reálná, (2) podmínka otevřená možná, (3) podmínka kontrafaktuální/ nereálná uskutečnitelná, ale neuskutečněna, (4) podmínka kontrafaktuální/ nereálná neuskutečnitelná a neuskutečněna, a (5) podmínka splněna. (Karlík, 2017) Pro různé typy podmínek autoři připouštějí různé kombinace slovesných způsobů. V kontextu naší práce o kondicionálu, se dále budeme

zabývat podmínkami (2), (3) a (4). Přestavme si uvedené informace pomocí tabulky a rozšířme je o příklady a další vysvětlení.

Tabulka 11 Podmínkové věty v češtině

P	Příklad v češtině	Realizace v češtině	Překlady do rumunštiny
2	Jestliže k nám přijdete, uvařím vám dobrou kávu.	IK + IK	Dacă veniți la noi, vă voi face o cafea bună.
	Jestliže k nám přijdete, uvařila bych vám dobrou kávu.	IK + KP	Dacă veniți la noi, v-aș face o cafea bună.
3	Kdyby ses byl učil, určitě bys byl tu zkoušku udělal.	KM + KM	Dacă ai fi studiat, sunt sigur că ai fi trecut testul.
	Kdyby ses byl učil, určitě bys tu zkoušku udělal.	KM + KP	-
4	Kdybych byl měl tři ruce, tak bych to byl stihl natřít.	KM + KM	Dacă aș fi avut trei mâini, l-aș fi pictat.
	Kdybych byl měl tři ruce, tak bych to stihl natřít.	KP + KP	-

Zdroj: (Karlík, 2017) a (Ševčíková, 2009), vlastní zpracování autorky

Jednotlivé překlady českých příkladů do rumunštiny jsou výsledkem doslovného překladu, a představují snahu představit čtenáři určitou sémantickou paralelu bez hlubšího zaměření na možné ekvivalenty. V představené tabulce však dochází k jisté redukce možností v rumunštině, a to v případě podmínkového souvětí typu (3) a (4). Souvětí s následujícími vzorci v češtině *kondicionál minulý + kondicionál minulý*; *kondicionál minulý + kondicionál přítomný* do rumunštiny překládáme dle vzorce *kondicionál-optativ perfektum + kondicionál-optativ perfektum*. Dle našich znalostí by souvětí *Kdyby ses byl učil, určitě bys tu zkoušku udělal* překladem do rumunštiny dle stejného vzorce *kondicionál minulý + kondicionál přítomný*, tj. *Dacă ai fi studiat, sunt sigur că ai trece testul* postrádá v rumunštině lexikální význam. Představené překlady v češtině v podmínkách typu (3) a (4) budeme do rumunštiny překládat s tvary kondicionalu perfekta (minulého) pro oba případy v češtině. Dokládáme si to rovněž informacemi představenými v podkapitole o rumunském kondicionálu a podmínkových souvětích v rumunštině. Dle Rumunské Akademie v *neuskutečnitelném podmínkovém souvětí* užíváme kondicionál perfektum v kombinaci s kondicionálem perfektum nebo v kombinacích s imperfektem. Větu *Kdyby ses byl učil, určitě bys tu zkoušku udělal* lze tedy teoreticky do rumunštiny převést i pomocí imperfekta – *Dacă ai fi studiat, treceai testul*.

2.2.3 Shrnutí kondicionálu v češtině

Kondicionál v češtině se skládá z přítomného a minulého kondicionálu. Přítomný kondicionál vyjadřuje možné, hypotetické nebo podmíněné události a skládá se z *-l-ového participia* slovesa a kondicionálového auxiliáru *by-*. Minulý kondicionál vyjadřuje nerealizovatelné události a tvoří se z *-l-ového participia* slovesa *být*, kondicionálního auxiliáru *by-* a *-l-ového participia* finitního slovesa. Z hlediska modality, primární funkce kondicionálu v češtině plní skutečnostní modalita, vedle modality voluntativní a jistotní. Používáme ho pro vyjádření přání, nabídky nebo výčitky, a vytváří široké spektrum komunikačních funkcí, avšak není primárním prostředkem pro tyto funkce a musí být doplněn o další prostředky. Podmínkové souvětí rozlišuje různé typy podmínek, které mohou být vyjádřeny kombinacemi přítomného a minulého kondicionálu.

2.3 Shrnutí kondicionálu v rumunštině a v češtině

V předešlých podkapitolách byl popsán kondicionál v rumunštině a v češtině. Oba jazyky rozlišují dvě subkategorie – kondicionál přítomný a kondicionál minulý (perfektum). Na základě představených informací se pokusme o přehledné znázornění a komparaci kondicionálů v našich zkoumaných jazycích nejdříve z hlediska morfologie a následně z hlediska funkce a užití.

Tabulka 12 Komparace kondicionálu v rumunštině a v češtině: Morfologie

	Rumunština	Čeština
Přítomný	KA + INF	P + KA
	kondicionálový auxiliár + infinitiv	l-ové participium + kondicionálový auxiliár
Příklad	aș vrea	chtěl/a bych
Minulý	KA + INF + P	P být + KA + P
	kondicionálový auxiliár + (a) fi + participium	l-ové participium slovesa být + kondicionálový auxiliár + l-ové participium
Příklad	aș fi vrut	byla bych chtěl/a

Zdroj: vlastní zpracování autorky

Z představené tabulky můžeme pozorovat následující. Oba jazyky používají pro tvorbu kondicionálu stejný počet složek. K tvorbě kondicionálu přítomného potřebuje jak čeština, tak i rumunština složky dvě, a k tvorbě kondicionálu minulého složky tři.

Rozdíly nacházíme v umístění jednotlivých složek a ve vyjádření nominálních rysů. Kondicionálový auxiliár staví rumunština zpravidla¹⁶ na prvním místě, kdežto čeština na místě druhém. Nominální rysy rodu a čísla subjektu nese v češtině kondicionálový auxiliár a participium v případě kondicionálu přítomného (srov. **chtěla bych** – 1. osoba, singulár, ženský rod/ **chtěl bych** – 1. osoba, singulár, mužský rod; **chtěla bys** – 2. osoba, singulár, ženský rod/ **chtěly byste** – 2. osoba, plurál, ženský rod). Nominální rys čísla subjektu při tvorbě kondicionálu přítomného činného rodu vyjadřuje rumunština pouze pomocí kondicionálového auxiliáru (**aș** vrea – 1. osoba, singulár, rod mužský/ ženský/ střední; **ai** vrea – 2. osoba, singulár, rod mužský/ ženský/ střední). V případě kondicionálu minulého se nominálnost projevuje ve všech třech složkách v češtině (srov. **byla bych chtěla** – 1. osoba, singulár, ženský rod; **byl bych chtěl** – 1. osoba, singulár, mužský rod; **byly bychom chtěly** – 1. osoba, plurál, ženský rod; **byli bychom chtěli** – 1. osoba, plurál, mužský rod) a pouze v jedné složce, v kondicionálovém auxiliáru v rumunštině (srov. **aș** fi vrut – 1. osoba, singulár, rod mužský/ ženský/ střední; **ai** fi vrut – 2. osoba, singulár, rod mužský/ ženský/ střední; **am** fi vrut – 1. osoba, plurál, rod mužský/ ženský/ střední).

Výše uvedené závěry jsou v souladu s naší hlavní hypotézou, dle níž je v obou jazycích kondicionál široce využíván a vykazuje morfologické podobnosti, včetně dvou forem kondicionálu a analytického způsobu tvoření. Kondicionál v obou jazycích nejenže sdílí stejný počet základních klasifikací, ale i ekvivalentnost na nižší úrovni, a to počet složek k utvoření těchto forem.

V rovině funkcí a užití kondicionálu, stejně jako v modalitě, můžeme spatřit určité podobnosti. Pomocí grafického znázornění se pokusíme ilustrovat hlavní aspekty subkategorizace modalit v rumunštině a češtině na základě naší sémantické interpretace jejich charakteristik. Spojením těchto konceptů si klademe za cíl definovat kritéria pro další analýzu.

¹⁶ S ohledem na inverzní tvary, kterých se dopátráme jak v rumunštině, tak v češtině.

Obrázek 1 Komparace subkategorizace modalit v rumunštině a v češtině

Stručná charakteristika	1 STUPEŇ PŘESVĚDČENÍ O PRAVDIVOSTI VÝPOVĚDI	2 REALIZOVATELNOST A HODNOCENÍ ČINNOSTÍ PODLE DISPOZICE K AKCI	3 KOMUNIKAČNÍ ZÁMĚR S HODNOCENÍM OBSAHU	4 REÁLNOST VS. NEREÁLNOST A KONSTATACE VS. HYPOTETIČNOST
Rumunština	EPISTEMICKÁ (KOGNITIVNÍ)	DEONTICKÁ	EVALUATIVNÍ	EPISTEMICKÁ (KOGNITIVNÍ)
Čeština	JISTOTNÍ	VOLUNTATIVNÍ	POSTOJOVÁ	SKUTEČNOSTNÍ

Zdroj: vlastní zpracování autorky

Pro účely této práce přicházíme se zjednodušeným závěrem, který čtenáři pomůže orientovat se ve vybraných kritériích pro další analýzu. Ilustrace ukazuje ekvivalentnost vymezení určitých typů modalit v obou jazycích podle sémantických kritérií. Rumunština používá pojmy epistemika, deontika a evaluace, zatímco čeština rozlišuje čtyři podtypy modalit, přičemž pod epistemickou modalitou zahrnuje i sémantický aspekt skutečnostní modalit. Nejvíce nás bude zajímat epistemická modalita v rumunštině a skutečnostní modalita v češtině, protože obsahují primární funkci kondicionálu.

Následující Tabulka 13 představuje komparaci užití kondicionálu v obou jazycích. Jejím cílem je poskytnout čtenáři přehlednou komparaci teoretických poznatků předešlých kapitol. Rozdělujeme si kondicionál na kondicionál přítomný a kondicionál minulý (perfektum v rumunštině). Dále dle jejich definic rozlišujeme klasifikaci dle modalit a komunikačních funkcí výpovědí. Poslední dva sloupce věnujeme příkladům v rumunštině a v češtině, pomocí nichž ilustrujeme představenou klasifikaci. V tabulce využíváme numerických označení pro následující znázornění modalit, jež jsme popsali u Obrázku 1:

- 1 Stupeň přesvědčení o pravdivosti výpovědi;
- 2 Realizovatelnost a hodnocení činností podle dispozice k akci;
- 3 Komunikační záměr s hodnocením obsahu;
- 4 Reálnost vs. nereálnost a konstatace vs. hypotetičnost.

Tabulka 13 Komparace kondicionálu v rumunštině a v češtině: Užití

Zdroj: zpracování autorky, jednotlivé příklady (Lingea s.r.o, 2019)

		Modálnost	Užití	Rumunština	Čeština
PŘÍTOMNÝ	4	Reálnost vs. nereálnost a konstatace vs. hypotetičnost	Uskutečnitelný děj	Mi- ar plăcea să îmi cumpăr o casă.	Rád/a bych si koupil/a dům.
	3	Komunikační záměr s hodnocením obsahu	Zdvořilá žádost, přání, nabídka	Ați putea să mă ajutați? Aș vrea un măr. Te- aș ajuta cu curățenia.	Mohli byste mi pomoci? Chtěl bych jablko. Pomohl/a bych ti s úklidem.
	1/4	Reálnost vs. nereálnost a konstatace vs. hypotetičnost Stupeň přesvědčení o pravdivosti výpovědi	Pochybnost, neověřená informace, nejistota	Conform lor ar fi vorba despre o greșeală. Ar fi bine să ne pregătim de cină.	Podle nich se prý jedná o chybu. Měli bychom se připravit na večeri.
	2	Realizovatelnost a hodnocení činností podle dispozice k akci	Podmínkové souvětí	Dacă ar ninge, aș merge rapid la săniuș.	Kdyby sněžilo, šel/ šla bych rychle sáňkovat.
	4	Reálnost vs. nereálnost a konstatace vs. hypotetičnost	Podmínkové souvětí	Mi- ar face mare plăcere dacă ai veni .	Udělaloby mi to velkou radost, kdybys přišel .
MINULÝ	4	Reálnost vs. nereálnost a konstatace vs. hypotetičnost	Neuskutečnitelný děj	În locul tău l-aș fi sunat .	Na tvém místě bych mu býval zavolal .
	1	Stupeň přesvědčení o pravdivosti výpovědi	Pochybnost, neověřená informace, nejistota	Conform ei, ambele părți ar fi ajuns la un acord.	Podle ní prý obě strany dosáhly dohody.
	4	Reálnost vs. nereálnost a konstatace vs. hypotetičnost	Podmínkové souvětí	Dacă ai fi ajuns primul, ai fi câștigat .	Kdybys byl dorazil první, byl bys vyhrál .

Z představené tabulky vyplývá, že primární funkce kondicionálu se dotýká hlavně modality pod numerickým označením 4, které podle charakteristiky v Obrázku 1 odpovídá v rumunštině epistemická modalita, a v češtině modalita skutečností. Jednotlivé příklady lze přiřadit jedné nebo více typům modality. Například pochybnost, neověřenou informaci, a nejistotu můžeme posuzovat jako jak modalitu epistemickou/skutečností tak jistotní, v závislosti na jazyce a subjektivnosti kategorizace. Přestože v představené tabulce převládá jeden typ modality, objevují se v ní alespoň jednou všechny typy představené v Obrázku 1.

Příklady v obou jazycích, pomocí nichž jsme si ilustrovali jednotlivé klasifikace, jsou výsledkem snahy představit čtenáři zkoumané kondicionálové jevy v praxi. V tabulce využíváme barevného označení ke grafickému oddělení příkladů od funkcionalistické klasifikace. Většinu příkladů čerpáme z jazykového slovního Lingea, jiné doplňujeme dle znalosti autora. Na základě představené tabulky lze předpokládat, že pro každou klasifikaci existují ekvivalenty jak v rumunštině, tak v češtině. Ve většině případů se jedná o kondicionálové konstrukce v obou jazycích. Pouze v případě příkladů spadajících do *jistotní modality* v češtině a *epistemické modality* v rumunštině dochází na místě kondicionálu v rumunštině k jiné konstrukci v češtině, a to pomocí lexikálního prostředku *prý*. Představené příklady nám poskytují základní a vstupní vhled, potřebný pro korpusovou analýzu.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

Na základě získaných znalostí v rámci teoretické části přistupujeme k praktické analýze pomocí korpusových a excelových nástrojů. Připomínáme čtenáři hlavní hypotézy této práce:

1) V češtině a v rumunštině je kondicionál široce využíván a vykazuje morfologické podobnosti, včetně dvou forem kondicionálu a analytického způsobu tvoření;

2) V obou jazycích najdeme konkurenci mezi kondicionálem přítomným a kondicionálem minulým. V rumunštině využíváme kondicionál minulý více, než ho využíváme v češtině;

3) Oproti češtině, rumunština disponuje více slovesnými způsoby. Českému kondicionálu budou v rumunštině odpovídat i jiné slovesné způsoby.

Tyto hypotézy jsme si do velké míry potvrdili již v teoretické části, nicméně o jejich definitivním postavení rozhodne korpusová analýza představená v následujících podkapitolách. Pomocí korpusových nástrojů je třeba získat konkrétní data ohledně frekvence a rozložení kondicionálových konstrukcí v paralelním korpusu InterCorp, ověřit konkurenci přítomného a minulého kondicionálu a nakonec potvrdit, že kondicionálu v češtině odpovídají i jiné slovesné způsoby v rumunštině.

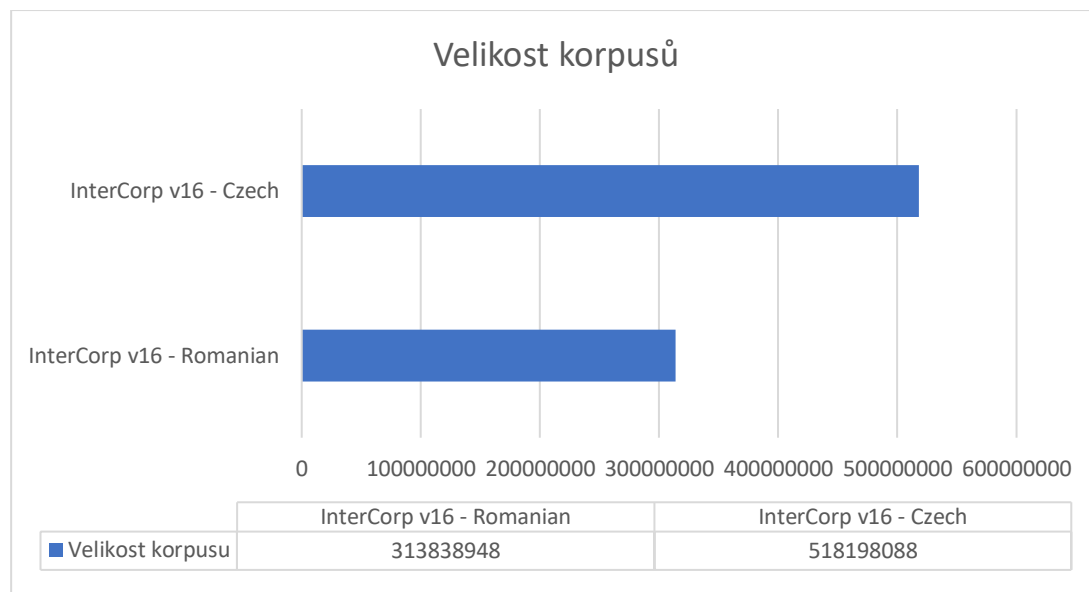
3.1 Charakteristika korpusů InterCorp

Cílem dané podkapitoly je charakterizovat paralelní korpusy InterCorp v16 – Romanian a InterCorp v16 – Czech dle velikosti. Dále v rozhraní KonTextu najít kondicionálové tvary a následně popsat rozložení korpusů dle zadaných podmínek.

Pracujeme se dvěma paralelními korpusy v rozhraní KonTextu, a to InterCorp v16 – Romanian, tj. s verzí 16 z 12. 10. 2023 a InterCorp v16 – Czech, tj. s verzí 16 z 12. 10. 2023. Jedná se o nejnovější dostupné verze v databázi Českého národního korpusu. Rumunský korpus čítá 313 838 948 pozic a český korpus čítá 518 198 088 pozic. Na rozdíl od rumunského korpusu, který disponuje pouze atributy *word* a *lemma*, ale který postrádá detailnější anotaci v podobě tagsetů, je český korpus plně anotován a obsahuje jak větší množství atributů, např. *word*, *word*, *lemma*, *sublemma*, *tag*, *verbtage* a další, tak i tagsety. Tagsety slouží k morfologickému značkování a výrazně zefektivňují práci s korpusovými

daty. Níže představujeme grafickou ilustraci komparace zmíněných korpusů z hlediska jejich velikosti.

Graf 1 Velikost korpusů

Zdroj: Vlastní zpracování dle (InterCorp v16 - Romanian) a (InterCorp v16 - Czech)

Z představeného grafu je patrné, že český korpus je větší než rumunský korpus. Tento rozdíl bude dán tím, že pracujeme v rozhraní Českého národního korpusu, konkrétněji s jeho podprojektem s názvem InterCorp. Jeho cílem je vybudovat paralelní synchronní korpus pro většinu jazyků studovaných na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy vždy pro daný jazyk a češtinu.¹⁷ Čeština je v rámci daného projektu pivotním jazykem, tedy všechny jazykové verze jsou zarovnány vůči českému textu. (Nádvorníková, 2013 str. 48) Navzdory této okolnosti se domníváme, že je rumunský korpus InterCorp v16 – Romanian dostatečně rozsáhlý pro účely naší práce, tím že přesahuje standart 100 milionů slovních výskytů.

Dále chceme najít v představených korpusech kondicionálové tvary. V rozhraní KonTextu zadáváme parametry uvedené v Příloze 1, kterou níže popisujeme detailněji. Pomocí paralelního korpusu *InterCorp v16 – Czech – InterCorp v16 – Romanian* v jazykové kombinaci *čeština – rumunština*, hledáme prostřednictvím tagů a regulérních výrazů kondicionálové tvary v češtině a jejich kondicionálové ekvivalenty v rumunštině. Díky tomu, že je korpus InterCorp v16 – Czech zcela anotován, lze v něm bez potíží hledat námi požadovaná data pomocí tagů, které přímo značí kondicionál ve větě. Oproti tomu, InterCorp v16 – Romanian anotován pomocí tagů není, a tak jsme odkázáni na použití regulérních

¹⁷ Více viz <https://intercorp.korpus.cz/?lang=cs>

výrazů, pomocí nichž v rumunském korpusu hledáme kondicionálový auxiliár a jakákoliv slova za tím.

Základní podmínku v češtině tvoří [tag="Vc.*"|word=".*"] [tag="Vc.*"]¹⁸, tedy na 1. místě tag pro kondicionál nebo jakékoliv slovo v češtině a pro 2. místo tag pro kondicionál. Na základě zmíněných informací ohledně anotace rumunského korpusu, základní podmínku v rumunštině tvoří [word="aș"||word="a"|word="am"|word="ați"|word="ar"], tedy jakékoliv slovo, které představuje kondicionálové auxiliáry v rumunštině.

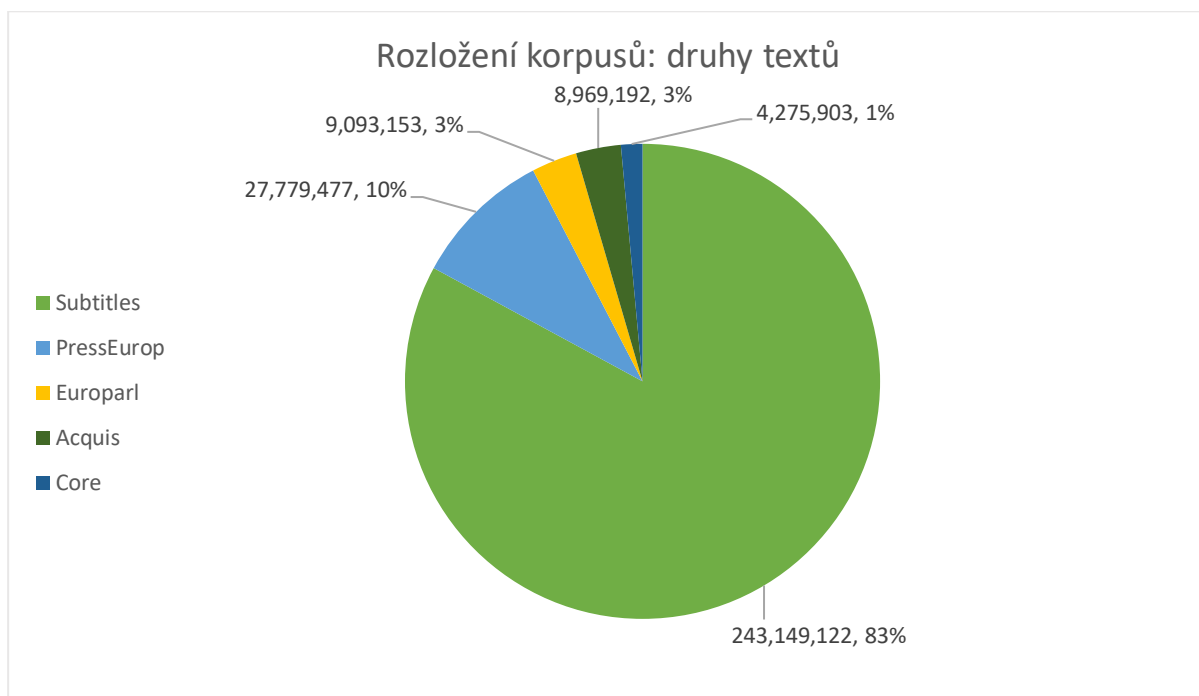
Podle našich znalostí týkajících se slovosledu a morfologie kondicionálu u obou jazyků, k základní podmínce hledáme navíc následující tři jakákoliv slova, pomocí opakování podmínky [word=".*"]. Cílem daného kroku je mít co nejširší kontext a zakomponovat takové příklady kondicionálu jako je např. „Vypadala velmi cize, jako něco drahocenného, byla to bytost, jakou *by* člověk nikdy *neočekával* ve Vídni (Canetti, 1996)“, ve kterém je kondicionálový konstrukt v češtině oddělen podstatným jménem a příslovcem.

Domníváme se, že na základě těchto podmínek můžeme nalézt co nejrozsáhlejší výsledky, které obsahují jak kondicionál přítomný, tak kondicionál minulý. Dále bereme ohled na slovosled a morfologii. Uvědomujeme si však omezenost výsledků v kontextu toho, kdy hledáme kondicionálové tvary pouze jedním směrem, tedy pouze v kombinaci čeština – rumunština. Pro účely obecné charakteristiky volíme směr, u něhož se domníváme, že nám poskytuje dostatečné množství výskytů. Zároveň spoléháme na preciznost anotovaného českého korpusu pomocí tagů. Zarovnáním rumunského korpusu ke korpusu českému se snažíme jisté nedostatky kompenzovat. Daná analýza by mohla být rozšířená o hlubší rozbor slovosledu v obou jazycích a s tím související i rozmanitost kondicionálových konstrukcí. Pro účely dané práce však omezujeme rozsah možných výsledků dle výše popsaných podmínek.

K obecné charakteristice očekávaných výsledků uvádíme následující grafy, jejichž cílem je seznámit čtenáře s výchozími podmínkami naší analýzy. Zahrnutý budou pouze texty nalezené současně dle zadaných parametrů v Příloze 1.

¹⁸ V Příloze 1 označeno tučným písmem

Graf 2 Rozložení korpusů: druhy textů

Zdroj: Vlastní zpracování dle (InterCorpv16 - Romanian) a (InterCorpv16 - Czech)

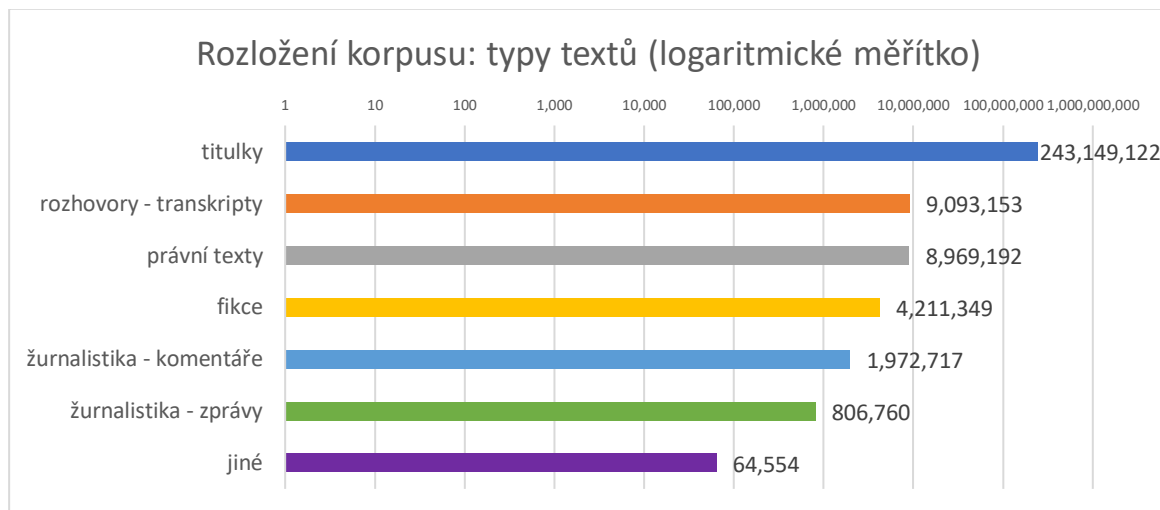
Graf *Rozložení korpusů: druhy textů* uvádí zastoupení různých druhů textů v korpusech dle našich nastavených podmínek. Největší zastoupení má kategorie titulků, tzv. Subtitles, následuje kategorie evropských novinářských textů a různých proslovů z databáze Evropské unie pod názvem PressEurop, dále texty Europarl z jednání Evropského parlamentu, kategorie Core, tj. beletristické texty, a nakonec texty Acquis, tj. právnícké texty Evropské unie.

Velké zastoupení textů z různých institucí Evropské unie může být dáno tím, že se jedná o největší politickou, ekonomickou a právníckou organizaci na evropském kontinentě, mezi jejíž hodnoty se řadí transparentnost v záležitostech tvorby politik a svobody informací. Domníváme se, že používání kondicionálu v právníckých textech je dáno např. nutností přesnosti informací a tím spojené vymezení podmínek, za nichž je určitá právní situace nebo povinnost aplikovatelná, dále omezení nejistoty spojené s různými možnými scénáři a možnými důsledky, či potřeba zajistit flexibilitu při uplatňování právních ustanovení. Oproti tomu je zastoupení kondicionálu v beletristických textech výrazně menší. To může být dáno velikostí rumunského korpusu oproti korpusu českému, a nutnosti oba korpusu kombinovat dle zadaných podmínek. Zastoupení uměleckého žánru je však kompenzováno kategorií, kterou v našem grafu najdeme dokonce na prvním místě, a to kategorií titulků.

Jedná se hlavně o digitální texty. Jejich shromažďování a zpracování je jednodušší oproti tradičním mediím, jako jsou knihy, časopisy a noviny.

V rozhraní KonTextu lze dále získat informace o detailnějším rozložení jednotlivých typů textů. Jejich grafické znázornění představujeme níže v podobě grafu.

Graf 3 Rozložení korpusu: typy textů

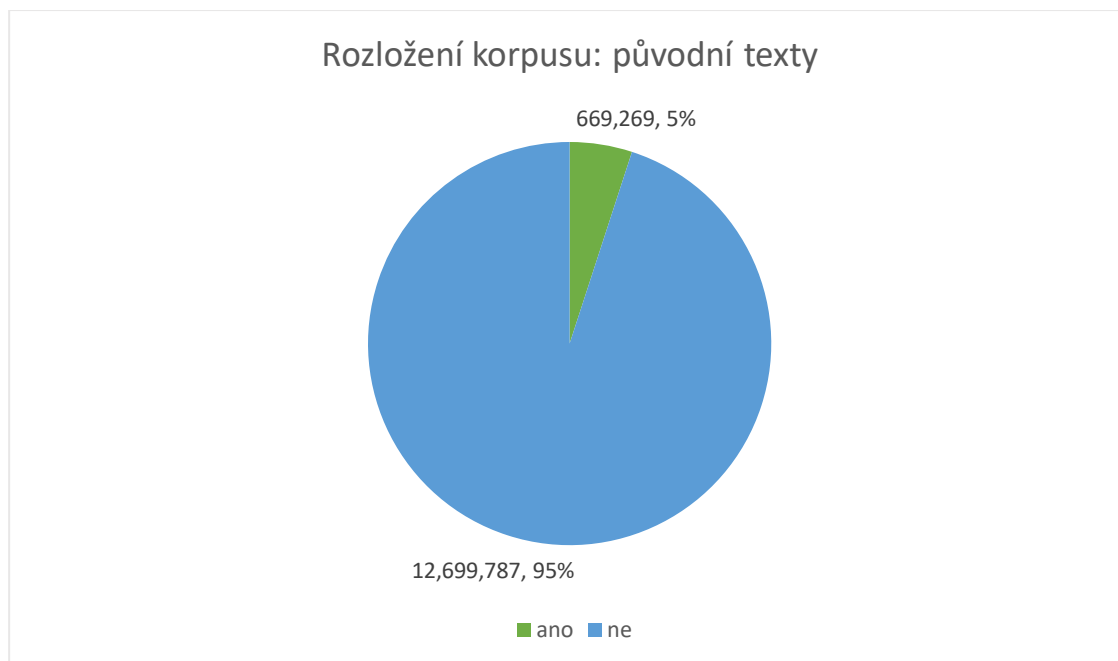
Zdroj: Vlastní zpracování dle (InterCorpV16 - Romanian) a (InterCorpV16 - Czech)

Nacházíme zde potvrzení údajů z předchozího grafu, co se týče zastoupení titulek a získáváme přesnější představu o zastoupení právních, novinářských a jiných typech textů. Počet právních textů přichází na 3. místo, ačkoliv dle prvního grafu jsou zastoupení ve dvou kategoriích Acquis a Europarl. Kategorie PressEurop může zahrnovat jak ústní (transkribované), tak i písemné záznamy, a tak jejich zastoupení připadá na 2., 4. a 5. místo. Zastoupení beletristických textů z kategorie Core je poněkud malé, pouze 2 %, avšak v detailnější perspektivě rozložení korpusu dle typů textů je jejich místo lepší než v předchozím grafu. Najdeme je před novinářskými texty popsané jako žurnalistika – komentáře a žurnalistika – zprávy. O povaze textů z kategorie jiné nedisponujeme detailnějšími informacemi.

Dále si klademe otázku, do jaké míry jsou texty v příslušných jazycích originálními texty, tedy zda jazyk originálu je čeština nebo rumunština. Dle získávaných dat, jejichž grafické znázornění uvádíme níže, víme, že pouze 5 % textů, se kterými pracujeme, jsou původní. Ostatní texty jsou texty překladové, jejichž původ je v jiném jazyce. Na základě již zmíněných informací o velkém zastoupení textů z databáze Evropské Unie, a také o velkém zastoupení titulků, předpokládáme, že značná část textů bude primárně z angličtiny, francouzštiny či němčiny, jakožto z jazyků se statusem pracovních jazyků v Evropské komisi,

a dále angličtina jakožto jazyk široce používán v mezinárodním obchodě, diplomacii, vědě, technologii, umění a kultuře.

Graf 4 Rozložení korpusů: originálnost textů

Zdroj: Vlastní zpracování dle (InterCorpv16 - Romanian) a (InterCorpv16 - Czech)

K úplné obecné charakteristice našeho korpusu přicházíme s detailním frekvenčním seznamem (viz Příloha 2), který jsme získali v rozhraní KonTextu. Uvádíme zde absolutní¹⁹ a tzv. relativní frekvenci značenou i. p. m. (z anglického instances per million).²⁰ Dle definic Českého národního korpusu hlavní výhodou relativizace frekvencí vzhledem k velikosti korpusu je možnost následného porovnání hodnot z nesterjně velkých korpusů.

Detailní seznam čítá dohromady 54 položek (Zdroj: Vlastní zpracování dle (InterCorpv16 – Romanian) a (InterCorpv16 – Czech)). Najdeme v něm názvy konkrétních literárních děl od autorů Umberto Eco, J. K. Rowling, José Saramago, Orhan Pamuk, Elias Canetti, Franz Kafka, Julio Cortázar, Simion Cimpoesu, Milan Kundera, Karel Čapek a další. Přestože je zastoupení beletristických textů v korpusu menší než zastoupení textů Evropské unie a titulků, díky frekvenčnímu seznamu dokumentů získáváme přesnější představu o konkrétních literárních dílech a o frekvenci kondicionálových konstrukci v nich. Podíváme-li se na relativní frekvenci připisované jednotlivým literárním dílům, vyvozujeme

¹⁹ tj. prostý počet výskytů slov v korpusu

²⁰ Vyjadřují průměrný počet výskytů jednotky nebo slova v hypotetickém textu/korpusu o délce 1 milion slov.

závěr, že je zastoupení kondicionálu poněkud široké a rozsáhlé právě v beletristických textech, navzdory nízkému zastoupení v rámci celého korpusu, v němž převažují jiné kategorie. Beletristické texty odrážejí široké a rozmanité spektrum jazykové vybavenosti. Z tohoto důvodu budeme, v rámci následujících analýz týkajících se překladových ekvivalentů, zužovat náš korpusový materiál na kategorii Core.

3.2 Kondicionál minulý a přítomný

Cílem následující podkapitoly je zjistit pomocí paralelních korpusů InterCorp – Romanian a InterCorp – Czech v rozhraní KonTextu zastoupení kondicionálu přítomného a minulého v obou jazycích, dále charakterizovat shody a rozdíly. Tabulka se zadanými parametry je k nalezení v Příloze 3.

Jednotlivé parametry zadáváme samostatně pro každý jazyk, tj. nevyužíváme funkci zarovnaného korpusu. Dále rozdělujeme naše parametry pro hledání kondicionálu přítomného a kondicionálu minulého.

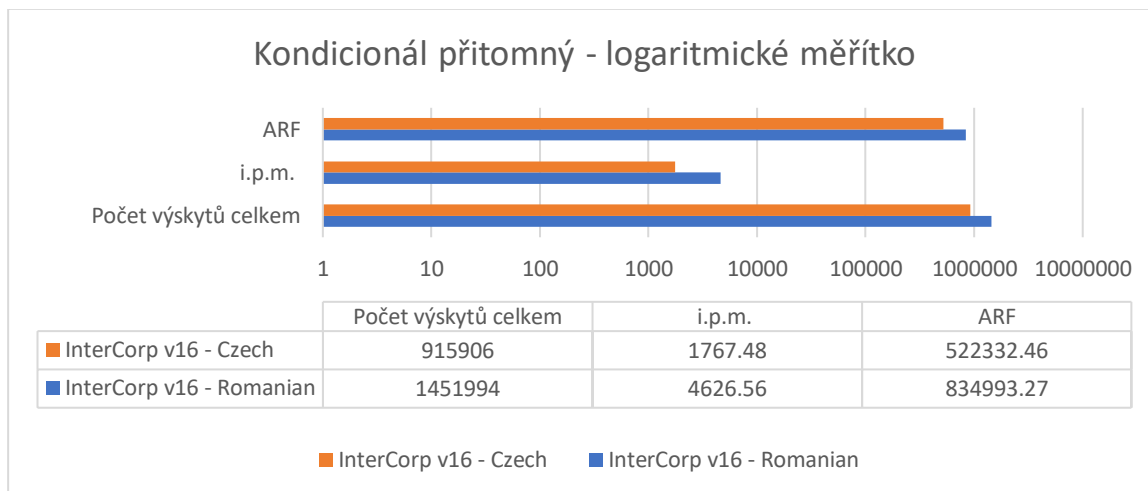
K vyhledání kondicionálu přítomného v rumunštině využíváme hlavní podmínku [word="aș"|word="ai"|word="am"|word="ați"|word="ar"] [word=".*"], tedy KA a jakékoliv slovo za tím, a navíc přidáváme negativní podmínku [!word=".*t|s"], pomocí níž chceme najít data, jež nebudou obsahovat slovesné tvary přičestí minulého končící na písmeno „t” nebo „s”. Prvotní výsledky obsahují velké množství nepožadovaných tvarů, a tak výsledky dále třídíme pomocí dvou negativních filtrů, jejichž cílem je opět odstranit tvary minulého času.

Vyhledávání kondicionálu přítomného v češtině je díky tagům jednodušší. Hlavní podmínkou je [tag="Vc.*"] [tag="V.*"], k níž přidáváme pouze pro lepší kontext a s ohledem na variabilitu slovosledu ještě podmínku [tag=".*"]. Hledáme tedy konkordanci, jež na prvním místě bude mít KA, dále jakékoliv sloveso a k tomu jakékoliv slovo či interpunkční znaménko. Výsledky dále filtrujeme tentokrát pomocí pozitivního filtru s následujícími parametry [lemma!="být"] [tag="Vc.*"] [tag="V.*"]. Pomocí něj eliminujeme na prvním místě sloveso být, a dále hledáme konkordance, jež na druhém místě budou mít KA a na třetím jakékoliv slovo nebo interpunkční znaménko.

Dále ilustrujeme nalezené frekvenční hodnoty pro kondicionál přítomný v obou jazycích pomocí grafu. Vzhledem k rozdílům mezi relativní a absolutní frekvencí jsme využili

logaritmické škály²¹. Jednotlivé údaje však představujeme v tabulce pod grafem.

Graf 5 Kondicionál přítomný v rumunštině a v češtině

Zdroj: Vlastní zpracování dle (InterCorp v16 - Romanian) a (InterCorp v16 - Czech)

Z představeného grafu je patrné, že ačkoliv je český korpus větší než rumunský, a v rumunštině nalezneme větší počet konkordancí odpovídajících našim parametrům, v grafické komparaci je rozdíl mezi rumunštinou a češtinou malý. V obou jazycích nacházíme poměrně velké zastoupení kondicionálu přítomného. Větší počet výskytů v rumunštině oproti češtině přisuzujeme zmíněným komplikujícím okolnostem o anotaci rumunského korpusu. Na základě grafického znázornění usuzujeme, že je používání kondicionálu přítomného v obou jazycích podobně rozsáhlé.

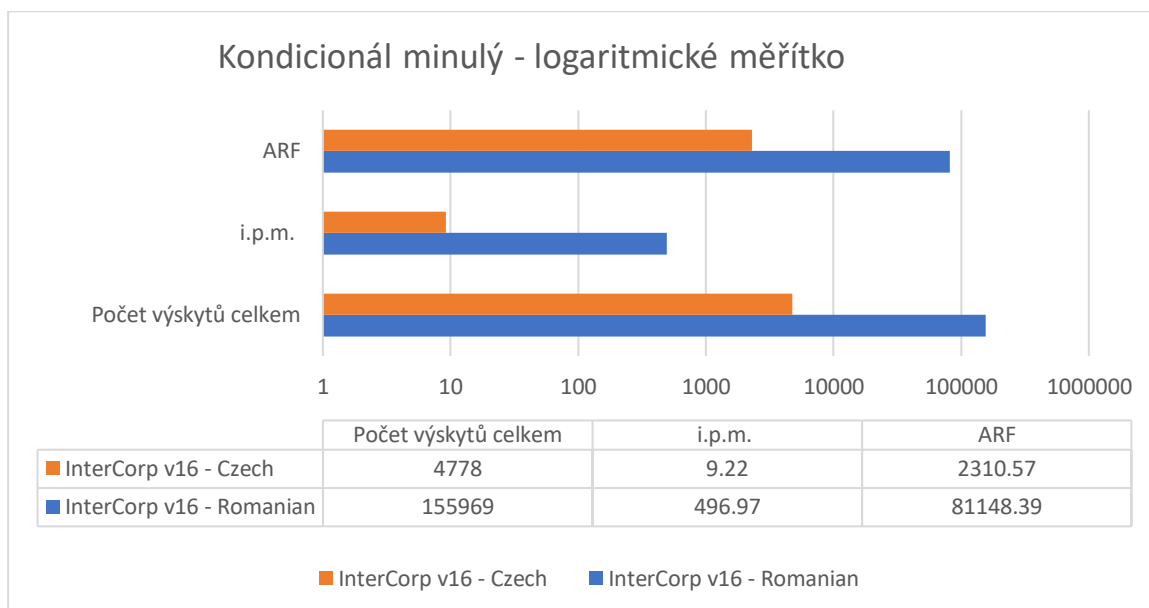
Pro hledání kondicionálu minulého nastavujeme následující parametry. Hlavní podmínkou pro rumunštinu je [word="aș"|word="ai"|word="am"|word="ați"|word="ar"] [word="fi"] tedy KA, tvar slovesa být „fi” , a dále tvar přičestí minulého [word=".*t[s]"]. Prvotní výsledky vyhovují našim cílům a není třeba je dále třídit pomocí filtrů.

Hlavní podmínkou pro vyhledání kondicionálu minulého v češtině je [lemma="být"][tag="Vc.*"] [tag="V.*"], který na prvním místě bude mít sloveso být, dále KA a následně jakékoliv sloveso. Výsledky odpovídají našim cílům bez nutnosti je dále třídit.

Obdobně jako v případě kondicionálu přítomného ilustrujeme nalezené frekvenční hodnoty pro kondicionál minulý v obou jazycích pomocí grafu.

²¹ Logaritmická měřítka jsou často používána v případech, kdy je rozsah hodnot dat velký, zejména při velmi velkých nebo velmi malých hodnotách. Stlačují škálu na místech, kde jsou data hustá, a rozšiřují ji na místech, kde jsou data řídká, což usnadňuje vizualizaci a analýzu celého rozsahu dat.

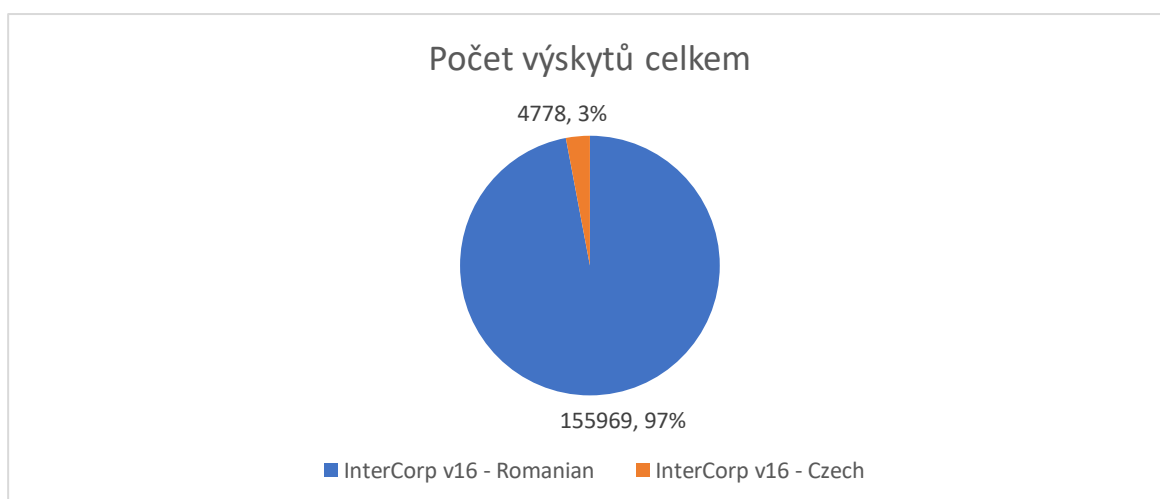
Graf 6 Kondicionál minulý v rumunštině a v češtině

Zdroj: Vlastní zpracování dle (InterCorp v16 - Romanian) a (InterCorp v16 - Czech)

Na rozdíl od kondicionálu přítomného, v představeném grafu sledujeme značné rozdíly mezi rumunštinou a češtinou, mezi počtem výskytů celkem a s tím související i relativní a absolutní frekvencí. Dle zadaných parametrů v rumunštině nacházíme 155969 konkordancí, což je přibližně 32krát více než nacházíme v češtině. Pokud bychom data spojili, jejich rozložení by odpovídalo 3 % pro češtinu a 97 % pro rumunštinu, viz Graf 7 níže.

Graf 7 Kondicionál minulý: Počet výskytů celkem pro rumunštinu a pro češtinu

Zdroj: Vlastní zpracování dle (InterCorp v16 - Romanian) a (InterCorp v16 - Czech)

Z představených informací je patrné, že je využívání kondicionálu minulého v rumunštině rozsáhlejší než v češtině. Tím potvrzujeme informace představené v teoretické části této práce o tom, že oproti češtině, která podmiňovací způsob minulý používá spíše jako prostředek

zdůraznění nebo stylizace, rumunština k němu přistupuje běžně. Tímto můžeme potvrdit i druhou hypotézu naší práce, o tom, že je kondicionál minulý využíván v rumunštině více než v češtině. Nicméně je nutné poukázat na to, že odlišný počet výskytů a frekvence je poměrně velký, a překračuje naše očekávání. Domníváme se, že detailnější kvantitativní analýza získaných dat, např. identifikace podmínkových vět v rumunštině, u nichž dochází k širokému používání kondicionálu minulého a hledání jejich ekvivalentů v češtině, může poskytnout zajímavé závěry a o funkci a využívání kondicionálu v užším smyslu. V rámci této práce však omezujeme naše pole výzkumu na představenou obecnou charakteristikou. Na základě představených závěrů si dovoluujeme pokračovat s dalšími analýzami pouze v kontextu kondicionálu přítomného, jelikož zde nacházíme větší prostor pro širší a obecnější závěry.

3.3 Core analýza: slovesné způsoby, užití

Cílem následující podkapitoly je najít pomocí korpusových dat takové případy, kdy českému přítomnému kondicionálu odpovídá jiný slovesný způsob a čas v rumunštině (viz třetí hypotéza našeho výzkumu o tom, že českému kondicionálu odpovídají v rumunštině i jiné slovesné způsoby), a to dle informací představených v teoretické části, na základě kterých rozdělujeme naši analýzu na následující scénáře:

- 1) Kondicionál v češtině vs indikativ (čas minulý) v rumunštině;
- 2) Kondicionál v češtině vs konjunktiv v rumunštině;
- 3) Kondicionál v češtině vs prezumtiv v rumunštině.

Na základě našich znalostí obou jazyků předpokládáme, že nejvíce počtu výskytů najdeme v prvním a ve druhém scénáři. Přestože prezumtiv představuje hlavní kompatibilitu ke kondicionálu z hlediska modalit a sémantiky, viz *Kondicionál v rumunštině: Funkce a užití*, není mezi rumunskými mluvčími tolik rozšířený. Svou pozornost zaměříme na konjunktiv a minulý čas.

Veškeré údaje analyzujeme tentokrát pouze v kategorii Core, tedy kategorii obsahující beletristické texty. Dle informací zmíněných v kapitole o obecné charakteristice korpusů, se domníváme, že tyto texty odrážejí široké a rozmanité spektrum jazykové vybavenosti. Zároveň je tato kategorie i dosti rozsáhlá. Obsahuje celkem 4 275 903 položek.

3.3.1 Postup

V rozhraní Národního českého korpusu KONTEXT získáváme data dle parametrů uvedených v Příloze 4. Hlavním zadáním v českém korpusu hledáme kondicionálové tvary, jež neobsahují na prvním místě sloveso *být*, čímž se chceme vyhnout kondicionálu minulému. Dále KA a následně jakékoliv 3 další slova za tím, čímž rozdělujeme jednotlivé konkordance a získáváme dostatečný kontext jak pro kondicionálové tvary, tak i pro zbytek věty před nebo za nimi. Paralelně k českému korpusu zadáváme rumunský korpus s podmínkami odpovídající scénářům 1, 2, a 3.

Pro naši analýzu hledáme tvary **minulého času** tzv. *perfect compus* (am cântat) a tzv. *imperfekt* (cântam)²². Zadání pro minulý čas v rumunštině zahrnuje pro tzv. *perfect compus* auxiliár pro minulý čas od slovesa *a avea* (mít)²³ nebo tytéž auxiliáry ale jako sufixy ke slovesu v rámci imperfekta a přičestí minulého. Dál hledáme jakákoliv tři slova za tím.

Co se týče **prezuntivu**, v rumunštině rozlišujeme více forem pro přítomný čas (o veni, o fi venind/ va fi dormind), a perfektum (o fi dormit, va fi dormit). (Dragomirescu, a další, 2016) Všechny časy sdílí auxiliáry *oi, o, om, oți, or* nebo *voi, vei, va, vom, veți, vor*. Hledání prezuntivu rozdělujeme do dvou zadání dle vzoru: 1 – o veni/ o fi venind/ o fi venit, a 2 – va fi venind/ va fi venit. Hlavní podmínka pro hledání prezuntivu dle vzoru 1 obsahuje prezuntivní auxiliáry na 1. místě a *infinitivy*, jež hledáme pomocí infinitivních koncovek, nebo slovo *fi* (infinitiv *a fi*) na 2. místě. Pro vzor 2 píšeme na 1. místě prezuntivní auxiliáry od slovesa *a voi*, následně na 2. místě slovo *fi* a na 3. místo hledáme přičestí minulé nebo tvary gerundia. Dále obdobně jako i u minulého času hledáme pro kontext obou vzorů další jakákoliv tři slova. Výsledky následně spojujeme a pracujeme s nimi jako s celkem.

Konjunktiv je podřadicí způsob k jinému slovesu (například *vrea să plece*) (Dragomirescu, a další, 2016) a je charakteristický morfémem *să*, jenž dáváme před slovesnou konstrukci. Rozlišujeme dva tvary – *să merg* (přítomný) a *să fi mers* (perfektum). Vycházejíc z těchto informací, tvoříme naši hlavní podmínku tím, že na první místo dáváme *să* a dále hledáme jakákoliv 4 další slova. To nám zajišťuje široké a rozmanité výsledky.

Na základě zmíněných informací rozšiřujeme naši hlavní hypotézu o tom, že kondicionálu v češtině může v rumunštině odpovídat i jiný slovesný způsob.

²² Rumunština rozlišuje navíc ještě *perfectul simplu* (cântai) a *mai mult ca perfectul* (cântasem). V rámci naší práce omezujeme spektrum hledání pouze na *perfect compus* a imperfekt.

²³ Obdobně jako KA, liší se v 1. osobě a v 3. osobě jednotného čísla

Domníváme se, že v rámci této analýzy budeme mít následující pořadí co do počtů výskytů:

1. Konjunktiv;
2. Minulý čas;
3. Prezuntiv.

Se získanými daty pracujeme v rozhraní Excel, a svou analýzu rozdělujeme na kvantitativní a kvalitativní. Cílem kvantitativní analýzy je získání širšího přehledu o celkovém zastoupení hledaných scénářů, kdežto kvalitativní analýza zkoumá jednotlivé scénáře detailněji.

3.3.2 Kvantitativní analýza

Níže představujeme kvantitativní zpracování získaných výsledků dle údajů v Příloze 4. Naše hypotéza se zdá být z tohoto pohledu zcela potvrzena. Hlavní zastoupení má konjunktiv s 57 %, za nímž zaostává o 16 % minulý čas. Nejmenší zastoupení má prezuntiv - zaujímá pouze 2 % celkové počtu výskytů.

Graf 8 Kondicionál vs konjunktiv, minulý čas, prezuntiv

Zdroj: Vlastní zpracování dle (InterCorpV16 - Romanian) a (InterCorpV16 - Czech)

Výrazně malé zastoupení prezuntivu může být odůvodněno tím, že je jeho zařazení v rumunské gramatické poměrně problematické a mezi mluvčími není tak rozšířený. Rumunská akademie dokládá, že se prezuntiv vyvinul z budoucích tvarů indikativu na základě epistemické modality. (Dragomirescu, a další, 2016) Naproti tomu je konjunktiv široce využívaný slovesný způsob, a právě jeho základní charakteristika (závislost na jiném slovesu), a také jeho široká kombinovanost (s indikativem, imperativem a kondicionálem)

zajišťuje vysokou kvantitativnost v naší analýze. Minulý čas si zdůvodňujeme např. podmínkovými větami v rumunštině či komplexností vypovědí a s tím související metody a různé řešení překladů.

3.3.3 Kvalitativní analýza

Při kvalitativní analýze výsledků jsme zjistili, že na základě zadaných parametrů často získáváme konkordance obsahující souvětí s více slovesnými přísudky. Tato skutečnost se jeví jako problematická při zkoumání úzkého vztahu a hledání konkrétních ekvivalentů mezi dvěma jazyky. Důkazem je fakt, že KonText interpretuje naše zadání tak, že v rumunském ekvivalentu přiřadí požadovaný výsledek v kondicionálu v rámci jednoho souvětí, nicméně bez přímé syntaktické návaznosti. Například v následujícím úryvku od Franze Kafky KonText podtrhuje dle zadání pro minulý čas dva odlišné přísudky²⁴:

*„Nuže, řekla jsem si, ví - li obecné mínění, třeba jen zdánlivě, pouze o urážce posla, **dalo by se, třeba zase jen zdánlivě, všechno napravit, kdyby se posel udobřil.**“ (Kafka, 1969)*

*„Astfel mi - **am spus că dacă opinia publică, fie și numai în aparență, nu știe decât de jignirea curierului, totul se poate drege, fie iarăși numai în aparență, dacă am reuși să - l împăcăm pe curier.**“ (Kafka, 1968)*

Zkoumáme-li každý přísudek zvlášť v tomto souvětí, spatřujeme pozoruhodné jevy. V prvních dvou přísudcích oba jazyky používají stejný slovesný způsob. Jinak je tomu v případě dvou posledních, kdy českému kondicionálu odpovídá v rumunštině v jednom případě sloveso v indikativu v přítomném čase a v druhém případě kondicionál v kombinaci s konjunktivem, viz grafické znázornění níže.

Tabulka 14 Core analýza: rozbor souvětí 1

Čeština		Rumunština	
řekla jsem si	IK	mi-am spus	IK
ví	IK	știe	IK
dalo by se napravit	KP	se poate drege	IK
by se udobřil	KP	am reuși să-l împăcăm	KP, KJ

Zdroj: vlastní zpracování autorky

Podobný scénář nacházíme při hledání konjunktivních konkordancí. V případě zadání pro konjunktiv získáváme výsledky, jež ale potvrzují jeho základní gramatickou charakteristiku (závislost na jiném slovesu). Často tedy nacházíme příklady, jako je následující úryvek, kdy

²⁴ V následujících excerpovaných příkladech tučným písmem uvádíme výsledek, jenž nám zdůrazňuje dle zadání KonText, nikoliv naše vlastní.

nám sice KonText skutečně zdůrazní konjunktiv v rumunštině, ale už nebere ohled na to, že tomu předchází kondicionálová konstrukce (*že bych už neměl jít – ar trebui să nu mai plec*).

„Po pouhých pěti letech v Curychu a v tak raném věku jsem měl pocit, že **bych už neměl jít** nikam jinam, že bych měl strávit, ve stále větší duchovní spokojenosti, celý život zde.“ (Canetti, 1996)

„După doar cinci ani de ședere la Zürich, chiar și la această vîrstă fragedă, simțeam că **ar trebui să nu mai plec niciunde** și să - mi petrec întreaga viață aici , într - o prosperitate spirituală mereu sporită . “ (Canetti, 1986)

V případě prezumtivních konkordancí jsou naše výsledky poněkud přesnější, ale to díky tomu, že je jejich rozsah výrazně menší než v předešlých případech. Nicméně, stejné komplikace najdeme v případě souvětí, kdy KonText opět nezohledňuje přesnou syntaktickou strukturu při zdůraznění požadovaného zadání. Prezumtivní konstrukci najdeme v představených souvětích dle dvou scénářů následovně:

1) Dle scénáře *o veni/ o fi venind/o fi venit* – prezumtiv v rumunštině jako ekvivalent ke dvěma přísudkům v češtině (*dají si/ by si vybrali – or fi având de a căuta*). Navíc pro poslední přísudek vyjádřen kondicionálem v češtině, rumunština použije konjunktiv (*by mohli získat – pot să câștige*), viz grafické zpracování níže.

„A i ti nejudatnėjși si dají velký pozor, aby si vybrali výpravu či tažení co nejnápudnější, a spočtou si, oč mohou přijít a **co by mohli získat** ... “ (Eco, 1995)

Cei mai viteji dintre ei or fi având îndemânarea de a căuta isprăvi răsunătoare, însă calculând proporția dintre ceea ce riscă și ce pot să câștige ... " (Eco, 2009)

Tabulka 15 Core analýza: rozbor souvětí 2

Čeština		Rumunština	
si dají	IK, F	or fi având	PZ
by si vybrali	KP	de a căuta	
spočtou si	K, F	calculând	IK, PRE
mohou přijít	K, F	riscă	KP
by mohli získat	P	pot să câștige	KJ

Zdroj: vlastní zpracování autorky

2) Dle scénáře *va fi venind/ va fi venit* – prezumtiv v rumunštině odpovídá dle syntaktického pořadí indikativní konstrukci v češtině (*jsou jakékoli – vor fi fost*). V následujícím souvětí spatřujeme další neekvivalentnosti mezi rumunštinou a češtinou – indikativu s infinitivní konstrukcí v češtině odpovídá v jednom případě konjunktivní

konstrukce, a dále obě kondicionálové konstrukce v přítomném čase v češtině odpovídají v rumunštině v jednom případě kondicionálu minulému a ve druhém případě gerundi, viz grafické zpracování níže.

„*Jakmile se člověk snaží své utrpení popsat, zjišťuje, že důvody k němu jsou směšné, ať už jsou jakékoli, a hrdina románu Vyzvání k tanci by se mohl stát obětí svého vlastního svědectví a na závěr zjistit, že nařiká zbytečně.*“ (Cimpoesu, 2006)

„*Pe măsură ce încerci să - ți descrii suferința, descoperi că motivele ei sunt derizorii, oricare vor fi fost ele, iar personajul romanului Invitație la vals ar fi putut deveni victima propriei mărturisiri, descoperind în final că se lamentează degeaba.*“ (Cimpoesu, 2007)

Tabulka 16 Core analýza: rozbor souvětí 3

Čeština		Rumunština	
snaží se popsat	IK	încerci să-ți descrii	KJ
zjišťuje	IK	descoperi	IK
jsou směšné	IK	sunt derizorii	IK
jsou jakékoli	IK	vor fi fost	PZ
by se mohl stát	KP	ar fi putut deveni	KM
by mohl zjistit	KP	descoperind	GR
nařiká	IK	se lamentează	IK

Zdroj: vlastní zpracování autorky

Navzdory představeným nesrovnalostem, dle zadaných parametrů získáváme i zcela vyhovující scénáře, jež individuálně potvrzují naši hypotézu o tom, že kondicionálu v češtině může odpovídat jiný slovesný způsob, a to konkrétně minulý čas indikativu, konjunktiv a prezumtiv:

1) Kondicionál v češtině vs indikativ (čas minulý) v rumunštině;

„*Jednou, to si dobře pamatuji, si povzdechl - představ si, takový člověk si povzdechl – a řekl, že za jeho mladých let to bývalo jinak, na takové jemnosti by jeho matka neměla čas, s patnácti nebo šestnácti dětmi, už to přesně nevím.*“ (Canetti, 1996)

„*Odată, îmi amintesc bine, a oftat - închipuieș - te - ți, omul acesta să ofteze - și mi – a spus : în tinerețea lui toate erau altfel, maică - sa nu avea timp de asemenea finețuri, cu cei 15 sau 16 copii ai ei , nu mai știu exact.*“ (Canetti, 1986)

2) Kondicionál v češtině vs konjunktiv v rumunštině;

„Abraham, jehož moc pominula, jako **by** mi **stárnul** přímo před očima, podoben nesmrtelnému tvorů, který nakonec musel projít ven kouzelnou bránou Šangri-la, svého pozemského ráje.“ (Rushdie, 1999)

„La capătul puterilor, Abraham **părea să îmbătrânească** în fața mea, ca un nemuritor forțat să pășească dincolo de porțile fermecate ale șangri - la - ului său.“ (Rushdie, 2002)

3) Kondicionál v češtině vs prezumtiv v rumunštině

„Že **by** někde špatně **napojili** potrubí? “ — „Houby, tak je to v celém městě, kvůli chemickému kombinátu.“ (Cimpoesu, 2006)

„S - **o fi montat** greșit vreo conductă pe undeva ? “ . „Pe dracu‘, apa e la fel în tot orașul, din cauza combinatului chimic .“ (Cimpoesu, 2007)

„A velice krutý **by byl** náš Pán Bůh, kdyby je o něco takového připravil,“ odsekl mu Saint - Savin.“ (Eco, 1995)

„Și din cale afară de crud **va fi fost** Domnul Dumnezeu, lipsindu - i pe ei de o revelație ca asta “, ripostase Saint - Savin . (Eco, 2009)

3.3.4 Výsledky

Na základě představených informací lze přijít s následujícím závěrem. Kvalitativní analýza výrazně narušuje celistvost kvantitativní analýzy. Na první pohled, kvantitativně naše hypotéza o tom, že kondicionálu v češtině mohou odpovídat i jiné slovesné způsoby v rumunštině, se zdá být potvrzená. Nicméně při bližším kvalitativním zkoumání získaných konkordancí narážíme na komplikace, jež neumožňují zcela potvrdit či vyvrátit naši hypotézu. Nacházíme příklady jak vyhovující, tak i nevyhovující našemu zadání. Příčinu shledáváme například v tom, že rumunský korpus není anotován pomocí tagů, tudíž je zadávání parametrů složité a omezené na morfologickou rovinu, nebo v poměrně širokém úskalí zadání.

Domníváme se, že ke stanovení definitivních závěrů, je potřeba uchopit danou problematiku zvlášť a analyzovat získaná data detailněji, jak kvantitativně, tak i kvalitativně. Rozsah této práce je nicméně omezen jak délkou, tak i jejím cílem. Hlavním záměrem je popsat kondicionál v rumunštině a v češtině ve světle paralelního korpusu, a pomocí dílčích hypotéz ukázat čtenáři na jednotlivá úskalí a ekvivalentnosti obou jazyků.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo zpracovat kondicionál v rumunštině a v češtině ve světle paralelního korpusu InterCorp, a to v rámci komplexní teoretické a praktické analýzy. Nejdříve jsme se zaměřili na obecnou charakteristiku zkoumaných jazyků, dále na kategorie sloves a slovesného způsobu. Dále jsme charakterizovali detailně z hlediska morfologie, funkce a užití kondicionálů v obou jazycích. Výsledky našeho výzkumu, založeného na použití lingvistických korpusů, poskytují empirické závěry o rozdílech a podobnostech ve využívání kondicionálu v rumunštině a češtině.

Co se týče morfologie kondicionálu, oba jazyky používají stejný počet složek pro jeho tvorbu (kondicionál přítomný – 2 složky, kondicionál minulý – 3 složky). Rozdíly najdeme v samotném umístění složek a vyjádření nominálních rysů. Rumunština obvykle staví kondicionálový auxiliár na první místo, zatímco čeština na druhé. V češtině nesou nominální rysy rodu a čísla kondicionálový auxiliár a participium, zatímco v rumunštině tyto rysy vyjadřuje pouze kondicionálový auxiliár.

Z obecné charakteristiky použitých korpusů víme, že je rumunský korpus InterCorp dostatečně rozsáhlý pro účely této práce, i když je menší než český korpus. Na základě korpusových dat jsme zjistili, že užívání kondicionálu minulého je v rumunštině rozsáhlejší než v češtině, což potvrzuje naše teoretické poznatky. Co se týče kondicionálu přítomného, je rozdíl počtů výskytů mezi rumunštinou a češtinou relativně malý, přičemž v obou jazycích je kondicionál přítomný hojně zastoupen.

Dále jsme se zabývali případy, kdy českému přítomnému kondicionálu může odpovídat jiný slovesný způsob a čas v rumunštině. Analýza byla rozdělena na tři scénáře: kondicionál v češtině vs indikativ (minulý čas), vs konjunktiv, a vs prezumtiv v rumunštině. Kvantitativní zpracování korpusových výsledků potvrdilo naši hypotézu, přičemž konjunktiv má největší zastoupení (57 %), následovaný minulým časem (41 %), a prezumtivem (2 %). Avšak kvalitativní analýza odhalila jisté nedostatky neanotovaného rumunského korpusu a s tím spojené komplikace. Tímto, kvalitativní analýza výrazně ovlivnila celistvost těchto závěrů, kvůli tomu není naše hypotéza ani zcela vyvrácená, ani zcela potvrzená a žádá si dalšího zkoumání.

Z tří hypotéz se nám zcela potvrdily první dvě: Kondicionál široce využíván v obou jazycích a vykazuje morfologické podobnosti, včetně dvou forem kondicionálu a analytického

způsobu tvoření; V rumunštině využíváme kondicionál minulý více, než ho využíváme v češtině. Třetí hypotéza o tom, že kondicionálu budou v rumunštině odpovídat i jiné slovesné způsoby zůstala bez definitivního závěru kvůli komplikacím představeným výše.

Věříme, že závěry naší práce poskytují cenný vhled do fungování kondicionálu v rumunštině a češtině, a mohou inspirovat další výzkumy, které by mohly nabídnout hlubší porozumění různým problematikám, kterých jsme se v rámci této práce dotkli.

BIBLIOGRAPHY

Avram, Mioara. 1997. *Gramatica pentru toți*. București : autor neznámý, 1997. ISBN 973-28-0769-5.

Bărbuță, I, a další. 2000. *Gramatica uzuală a limbii române*. [editor] T. Cotelnic. Red. resp.: M. Avram. Chișinău : Litera, 2000. ISBN 9975742955.

Barbuță, Ion a Constantinovici, Elena. 2019. *Gramatica limbii române*. Chișinău : Pro Libra, 2019. Ins. de Filologie Română Bogdan Petriceicu-Hasdeu.

Bărbuță, Ion. 2008. Categoria modalității în limba română. *Philologia*. 2008, Sv. 3-4 (238), stránky 58-70.

Bičovský, Jan. 2012. *Stručná mluvnice praindoevropštiny*. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2012.

Blažek, Václav. 2017. LATINKA. [editor] Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.) In: Petr Karlík. *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2017.

Bugeanu, Dan. 1970. Formarea condiționalului în limba română. *Studii și cercetări lingvistice*. XXI, 1970, Sv. 5.

Canetti, Elias. 1986. *Facla în ureche*. Cluj-Napoca : Editura Dacia, 1986.

—. 1996. *Pochodeň v uchu*. [překl.] Jíří Stromšík. 1996.

Čechová, Marie. 1996. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha : ISV nakladatelství, 1996. ISSN 80-85866-12-9.

Čermák, F. – Rosen, A. 2012. The case of InterCorp, a multilingual parallel corpus. *International Journal of Corpus Linguistics*. 17(3), 2012, stránky 411–427.

Čermák, František. 2001. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Praha : Karolinum, 2001. Sv. Vyd. 3. ISBN 80-246-0154-0.

Cimpoesu, Petru. 2007. *Simion liftnicul*. Bucuresti : POLIROM, 2007. ISBN 978-973-46-0705-1.

—. 2006. *Simion Vytažník*. [překl.] Jíří Našinec. Praha : Dybbuk, 2006. ISBN 80-86862-20-8.

Cvrček, Václav. 2017. INTERCORP. [editor] Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.) In: Petr Karlík. *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2017.

Daneš, František. 1987. *Mluvnice češtiny [3], Skladba*. 1. Praha : Academia, 1987.

Dočkalová, Jítka. 2012. *Vývoj latiny od prvních písemných památek po karolinskou renesanci*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2012.

Dragomirescu, Adina, a další. 2016. *Gramatica de bază a limbii române*. [editor] Gabriela Pană Dindelegan. București : Univers Enciclopedic Gold, 2016. ISBN 6067041383.

Eco, Umberto. 2009. *Insula din ziua de ieri*. Bucuresti : POLIROM, 2009.

—. 1995. *Ostrov včerejšího dne*. Praha : Simon and Simon Publishers, 1995.

Grepl, Miroslav a Karlík, Petr. 1986. *Skladba spisovné češtiny*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

Grepl, Miroslav. 2017. PŘÁCÍ VÝPOVĚĎ. [editor] Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.) In: Petr Karlík. *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2017.

InterCorp, Český národní korpus -. InterCorp16 - Czech. Praha : Ústav Českého národního korpusu FF UK.

—. *InterCorp16 - Romanian*. Praha : Ústav Českého národního korpusu FF UK.

Ivănescu, Gheorghe. 1980. *Istoria limbii române*. Iași : Junimea, 1980.

Kafka, Franz. 1968. *Castelul*. Bucuresti : Editura pentru literatură, 1968.

—. 1969. *Zámek*. Praha : Odeon, 1969.

Karlík, Petr. 2017. AUXILIÁR. [editor] Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.) In: Petr Karlík. 2017.

—. 2017. KONDICIONÁL. [editor] Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.) In: Petr Karlík. *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2017.

—. 2017. SLOVESNÝ ZPŮSOB. [editor] Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.) In: Petr Karlík. *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2017.

Krestovský, A. – Vavřín, M. – Zasina, A. J. 2023. *Korpus InterCorp – rumunština, verze 16 z 12. 10. 2023*. Praha : Ústav Českého národního korpusu FF UK, 2023. <https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:intercorp>.

Lingea s.r.o. 2019. *Gramatika současné rumunštiny*. Brno : Lingea s.r.o, 2019. Sv. 1. 978-80-7508-455-2.

Nádvorníková, Olga. 2013. Paralelní korpus InterCopr. *Plav: Měsíčník pro světovou literaturu*. č. 1, 2013, stránky s. 47-50.

Oglindă, Emilia. 2015. Aspecte ale concurenței condițional-optativului și prezumtivului cu alte moduri verbale la nivelul propoziției. *Filologia modernă: Realizări și perspective în context European*. 6, 2015.

— **2017.** Modalitățile optativ-deziderativă și evaluativă în structura enunțului. *Limba română*. Nr.3(239), 2017.

Pamfil, Carmen-Gabriela a Elena, Tamba. 2009. Originea condițional-oprativului românesc în concepția lui Alexandru Philippide. *Philologica Jassyensia*. 2009, Sv. V, nr. 1.

Popescu, M. C. 2007. Structuri implicite de actualizare a potențialului în limba română veche. *Studii și cercetări lingvistice*. 2, 2007, Sv. LVIII, stránky 371-383.

Pravdová, Markéta a Svobodová, Ivana. 2019. ed. *Akademická příručka českého jazyka*. místo neznámé : Academia, 2019. Sv. 2. rozšířené vydání.

Rosen, A. – Šimčík, B. – Vavřín, M. – Zasina, A. J. 2023. *Korpus InterCorp – čeština, verze 16 z 12. 10. 2023*. Praha : Ústav Českého národního korpusu FF UK, 2023.

Rushdie, Salman. 1999. *Maurův poslední vzdech*. [překl.] Pavel Dominik. Praha : Mladá fronta, 1999. ISBN 80-204-0768-5.

— **2002.** *Ultimul suspir al Maurului*. [překl.] Dana Crăciun. Bucuresti : POLIROM, 2002. ISBN 973-681-040-2.

Ševčíková, Magda. 2009. *Funkce kondicionálu z hlediska významové roviny*. Praha : Ústav formální a aplikovaní lingvistiky, 2009. 978-80-904175-2-6.

Stehlíková, Karolina. 2013. *Analýza fungování minulého kondicionálu ve francouzštině ve. Ústav románských studií, Univerzita Karlova v Praze*. místo neznámé : Filosofická fakulta, 2013. Bakalařská práce.

Šulc, Michal. 2001. Tematická reprezentativnost korpusů. *Slovo a slovesnost*. 62, 2001, Sv. 1, str. 53-61.

Valenta, Ivo. 1956. *Užívání způsobů v rumunštině.* Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1956.

Гак, В. Г. 1986. *Теоретическая грамматика французского языка. Синтаксис.* Moskva : autor neznámý, 1986. Sv. II.

Корди, Е. Е. 1990. Оптативность. [editor] А. В., Е Бондарко а И. и др. Беяева. *Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность.* 1990, stránky 170-185.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Gramatické kategorie verb v rumunštině a v češtině	15
Tabulka 2 Tvorba kondicionálu v rumunštině – přítomný čas	20
Tabulka 3 Tvorba kondicionálu – optativu perfektum v rumunštině.....	21
Tabulka 4 Tvorba kondicionálu – optativu perfektum v rumunštině: pasivní konstrukce..	22
Tabulka 5 Subkategorizace modality v rumunštině s příklady a překladem do češtiny	24
Tabulka 6 Podobnost modality u kondicionálu a konjunktivu v rumunštině	25
Tabulka 7 Konstrukce kondicionálu přítomného v češtině	29
Tabulka 8 Konstrukce kondicionálu minulého v češtině	30
Tabulka 9 Subkategorizace modality v češtině s příklady a překladem do rumunštiny	31
Tabulka 10 Kondicionál – komunikační funkce vypovědí v češtině	32
Tabulka 11 Podmínkové věty v češtině	33
Tabulka 12 Komparace kondicionálu v rumunštině a v češtině: Morfologie	34
Tabulka 13 Komparace kondicionálu v rumunštině a v češtině: Užití	37
Tabulka 14 Core analýza: rozbor souvětí 1	51
Tabulka 15 Core analýza: rozbor souvětí 2	52
Tabulka 16 Core analýza: rozbor souvětí 3	53

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Velikost korpusů	40
Graf 2 Rozložení korpusů: druhy textů.....	42
Graf 3 Rozložení korpusu: typy textů	43
Graf 4 Rozložení korpusů: originalnost textů	44
Graf 5 Kondicionál přítomný v rumunštině a v češtině	46
Graf 6 Kondicionál minulý v rumunštině a v češtině	47
Graf 7 Kondicionál minulý: Počet výskytů celkem pro rumunštinu a pro češtinu.....	47
Graf 8 Kondicionál vs konjunktiv, minulý čas, prezumtiv	50

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Komparace subkategorizace modality v rumunštině a v češtině	36
---	----

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA 1 Parametry zadání k vyhledání kondicionálu v češtině a rumunštině prostřednictvím korpusů InterCorp v rozhraní KonTextu

PŘÍLOHA 2 Frekvenční seznam všech dokumentů dle podmínek v Příloze 1

PŘÍLOHA 3 Parametry zadání k vyhledání přítomného a minulého kondicionálu v češtině a rumunštině prostřednictvím korpusů InterCorp v rozhraní KonTextu

PŘÍLOHA 4 Parametry zadání k vyhledání kondicionálu přítomný vs minulý čas, prezumtiv a konjunktiv CS – RO prostřednictvím korpusů InterCorp v rozhraní KonTextu v kategorii Core

PŘÍLOHA 1 Parametry zadání k vyhledání kondicionálu v češtině a rumunštině prostřednictvím korpusů InterCorp v rozhraní KonTextu

	Čeština – Rumunština
Výchozí korpus	InterCorp v16 – Czech
Zadání	[tag="Vc.*" word=".*"] [tag="Vc.*"] [word=".*"] [word=".*"] [word=".*"]
Výchozí atribut	word
Zarovnaný korpus	InterCorp v16 – Romanian
Zadání	[word="aș" word="ai" word="am" word="ați" word="ar"] [word=".*"] [word=".*"] [word=".*"] [word=".*"]
Negativní filtr	-
Pozitivní filtr	-
Počet výskytů celkem	239 833
i. p. m.	462,82
ARF	93 503,89

Zdroj: Vlastní zpracování autorky

PŘÍLOHA 2 Frekvenční seznam všech dokumentů dle podmínek v Příloze 1

	doc.id	Absolutní frekvence	Relativní frekvence i. p. m.
1	_SUBTITLES	184906.00	588.17
2	_EUROPARL	30352.00	2019.00
3	_ACQUIS	7082.00	280.18
4	_PRESSEUROP_2013	1016.00	1478.46
5	eco-ostrov_vcerejsiho	989.00	5719.54
6	_PRESSEUROP_2012	968.00	1686.51
7	_PRESSEUROP_2011	964.00	1532.71
8	_PRESSEUROP_2010	918.00	1701.80
9	rowling-princ	689.00	3309.64
10	Saramago-Baltasar_a_Bl	656.00	4930.29
11	pamuk-jmen_se_cervena	635.00	3284.73
12	canetti-pochoden_v_uch	594.00	4421.06
13	Kafka-Zamek	587.00	4859.71
14	_PRESSEUROP_2009	526.00	1466.79
15	cortazar-nebe_peklo_ra	507.00	2799.74
16	cimpoesu-simion_vytaz	495.00	4788.30
17	Roth-lidska_skvrna	423.00	2888.18
18	Kafka-Proces	382.00	4822.32
19	McEwan-Pokani	363.00	2867.75
20	Garcia_Marquez-Laska	359.00	2465.07
21	suceava-s_bubnem	333.00	4634.01
22	Kundera-Nesmrtelnost	323.00	2993.26
23	rebreanu-adam_a_eva	315.00	3565.37
24	clavell-kral_krysa	313.00	2100.19
25	Marinkovic-Ruce	312.00	3425.30
26	Murakami-Norske_drevo	298.00	2356.14
27	Rushdie-MauruvPosl_Vzd	291.00	1700.15
28	Havel-Dalkovy_vyslech	284.00	4399.42
29	rowlingova-hpot_tajemn	278.00	2691.17
30	Orwell-1984	275.00	2807.96
31	kundera-zert	271.00	2458.59
32	Hrabal-Obsluhoval_pov	255.00	3237.40
33	Murakami-Na_jih_od_hra	230.00	3332.90
34	rusu-krysiada	218.00	2803.90
35	rowlingova-hpot_kamen	212.00	2246.45
36	Capek-Krakatit	212.00	2112.92
37	Garcia_Marquez-podzim	203.00	2480.24
38	Nabokov-Zoufalstvi	201.00	3057.92
39	Meyrink-Golem	196.00	2451.50
40	chevalier-divka_s_perl	172.00	2310.46
41	Kerouac-Na_cestě	149.00	1127.00
42	pavic-chazarsky_slov	143.00	1422.89
43	Kusniewicz-KralObSic	137.00	1695.50
44	Fitzgerald-VelkyGatsby	131.00	2420.37
45	McEwan-Amsterdam	127.00	2763.33
46	Capek-Vylet_do_Spanel	97.00	4375.48
47	Kafka-Promena	83.00	4385.27
48	kis-encyklopedie	83.00	1554.02
49	ciocan-nez_zemrel_brez	56.00	1710.45
50	carroll-alenka_v_kraji	56.00	2191.01
51	orwell-farma_zvirat	56.00	2072.62
52	Capek-Italske_listy	43.00	2402.91
53	SaintExupery-Malyprinc	40.00	2577.49
54	_PRESSEUROP_2014	29.00	2275.76

PŘÍLOHA 3 Parametry zadání k vyhledání přítomného a minulého kondicionálu v češtině a rumunštině prostřednictvím korpusů InterCorp v rozhraní KonTextu

	Rumunština	Čeština
Výchozí korpus	InterCorp v16 - Romanian	InterCorp v16 - Czech
Velikost korpusu	313 838 948 pozic	518 198 088 pozic
Přítomný		
Zadání	[word="aș" word="ai" word="am" word="ați" word="ar"] [word=".*"] [!word=".*t s"]	[tag="Vc.*"] [tag="V.*"] [tag=".*"]
Výchozí atribut	word	
Pozitivní filtr	-	[lemma!="být"] [tag="Vc.*"] [tag=".*"]
Negativní filtr 1	[word="am" word="ai"] [word=".*s" word=".*t"]	-
Negativní filtr 2	[word="am" word="ai"] [word="fi"] [word=".*s" word=".*t"]	-
Počet výskytů celkem	1 451 994	915 906
i.p.m. (vztaženo k celému korpusu)	4 626,56	1 767,48
ARF	834 993,27	522 332,46
	Dostupné zde	Dostupné zde
Minulý		
Zadání	[word="aș" word="ai" word="am" word="ați" word="ar"] [word="fi"] [word=".*t s"]	[lemma="být"] [tag="Vc.*"] [tag="V.*"]
Výchozí atribut	word	
Počet výskytů celkem	155 969	4778
Počet položek v frekvenčním seznamu – slovní tvary	4 903	822
i.p.m. (vztaženo k celému korpusu)	496,97	9,22
ARF	81 148,39	2 310,57
	Dostupné zde	Dostupné zde

Zdroj: Vlastní zpracování autorky

PŘÍLOHA 4 Parametry zadání k vyhledání kondicionálu přítomný vs minulý čas, prezuntiv a konjunktiv CS – RO prostřednictvím korpusů InterCorp v rozhraní KonTextu v kategorii Core

	Čeština - Rumunština	Počet výskytů
Výchozí korpus	InterCorp v16 - Czech	
Zadání	[lemma!="být"] [tag="Vc.*"] [word=".*"] [word=".*"] [word=".*"]	
Výchozí atribut	word	
Zarovnaný korpus	InterCorp v16 - Romanian	
Zadání minulý čas	[word="am ai a ați au" word=".*am ai a ați au"] [word=".*s t" word=".*"] [word=".*"] [word=".*"] [word=".*"]	8950
Zadání prezuntiv 1	[word="oi o om oți or"] [word="a e ea i î" word="fi"] [word=".*"] [word=".*"] [word=".*"]	294
Zadání prezuntiv 2	[word="voi vei va vom veți vor"] [word="fi"] [word=".*st .*nd"] [word=".*"] [word=".*"] [word=".*"]	21
Zadání konjunktiv	[word="să"] [word=".*"] [word=".*"] [word=".*"] [word=".*"]	12 481
Omezení hledání	Core	

Zdroj: Vlastní zpracování autorky